Егемен Қазақстан

Жалпыұлттық республикалық газет • 1919 жылғы 17 желтоқсаннан шыға бастады • www.egemen.kz

№14 (28742)
23 ҚАҢТАР
СЕНБІ
2016 ЖЫЛ

ISSN 1998-9720

АҚПАРАТТАР ағыны

● Биыл отандық автокөліктерді жеңілдетілген 4 пайыздық үстемемен несиеге беру жалғасады. Ол үшін Ұлттық қордан 11 млрд. теңге қарастырылған. Жеңілдетілген автонесие Халық банкі, Еуразиялық банк, Ресей Сбербанкі және Банк ʎентрКредит банкті арқылы 3 жылдан 5 жылға дейін теңгемен беріледі.

● Өткен жылы Оңтүстік Қазақстан облысында 24 науқасқа бүйрек алмастыру операциясы жасалды. Жалпы, бүйрек трансплантациясы басталғалы бері өңірде 57 ота жасалып, сәтті аяқталған. Сондай-ақ, 4 науқасқа бауыр алмастыру отасы жасалғанын атап өткен жөн.

● Қызылорда облысының Қазалы ауданында БҰҰ Даму бағдарламасы шеңберінде 5 жоба жүзеге асты. Оның ішінде қалалық мәдениет үйіне жылу қазандығын орнату, балалар ойын алаңын салу, мектеп жанынан жылыжай ашу сынды жобалар бар. Ауданда 2015 жылы Ұйым бағдарламасына жалпы құны 44,6 млн. теңге болатын 13 жоба ұсынылған.

● Былтыр Павлодар облысында 19 276 адам жұмыспен қамтылды. Облыстық жұмыспен қамтуды үйлестіру және әлеуметтік бағдарламалар басқармасының басшысы Балтабай Қаппасовтың айтуынша, 2015-2017 жылдарға арналған кешенді жоспар негізінде 14 мыңнан астам азаматты жұмысқа орналастыру көзделген.

● Қостанай облысында 2016 жылға «Дипломмен – ауылға!» бағдарламасы үшін 524,1 млн. теңге бөлінді. Zj`ugu [Zkuf ['e•]• fZfZg^Zj Z ZjgZe Zg c jueukugu g_kb [Z ullZeZ^u & •j^_]• Zmue^Zj Z Za•j^• 'a• f_^bpbgZ uaf_ld_j• f Ze•f Z`_l

Хабарлар Үкімет, облыстық әкімдіктер сайттары, «ҚазАқпарат» агенттігі және «24kz» телеарнасының деректері бойынша дайындалды.

Әлемдік сын-қатерлерге қатысты негізді пікір қажет

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев академик Кенжеғали Сағадиевті қабылдады, деп хабарлады Президенттің баспасөз қызметі.

Кездесу барысында отандық ғылымды дамытудың маңызды мәселелері мен Қазақстанның ʮкономикалық саясатының негізгі бағыттары талқыланды.

Мемлекет басшысы әлемдік ʮкономика мен геосаясаттағы қазіргі ахуалға орай еліміздің ғылыми жұртшылығы пікір білдіріп, өз шешімдерін ұсынуға тиіс екенін айтты.

– Бүгінде бірде-бір сарапшы жағдайдың әрі қарай қалай дамитынын және қалыптасқан ахуалдан шығудың жолдарын болжай алмайды. Еуропадағы, АҚШ-тағы, Қытайдағы ахуалға қатысты жекелеген пікірлер бар, бірақ ешкім тұтастай пайым жасай алмай отыр. Бұған қоса, бірқатар ел арасындағы санкциялық текетірес әлемдік сауда жүйесіне оң әсер етіп отырған жоқ. Терроризм қатері де назар аударуды қажет етеді, оған қарсы тек бірлескен іс-қимыл арқылы күресуге болады. Біздің ғылыми-сарапшылық ортада осы сын-қатерлерге қатысты негізделген пікір болуға тиіс, – деді Қазақстан Президенті.

К.Сағадиев ел ғалымдары өздеріне жүктелген жауапкершілікті сезінетінін айта отырып, қазіргідей күрделі кезеңде қоғамға қызмет ету олар үшін кәсіби борыш екенін атап өтті.

Сондай-ақ, академик Қазақстанда жүзеге асырылып жатқан Ұлт Жоспары зор тарихи мүмкіндік екенін, оның әлеуеті барынша пайдаланылуы тиістігін айтты. Бұл үдеріске ғылымның ғана емес, республика жұртшылығының барша өкілдері белсене қатысқаны жөн.

Суретті түсіргендер С.БОНДАРЕНКО, Б.ОТАРБАЕВ.

● *Өңір өмірі*

«Аделияның» қияры Ресейге де жетеді

Бақтияр ТА ʙ ЖАН,
«Егемен Қазақстан».

Шымкенттен Бадам ауылына баратын тас жолдың оң жақ тепсеңінде Қазақстандағы ең алып жылыжайлардың бірі бар. «Аделия» жылыжайына Оңтүстікке сапарларының бірінде Елбасының өзі келіп, атқарылып жатқан жұмыстарына ризашылығын білдірген. Оңтүстік кәсіпкерлерімен жүздесіп, шаруашылықтарының жай-жапсарымен танысқан. Сол «Аделия» бес гектар аумақта қияр көшетін егуді бастап кетті.

Осыншама аумақты игеруге мол қаржы қажет. Үкіметтік қолдау арқылы «ҚазАгро» ұлттық холдингінен 2 млрд. 200млн.-ға жуық қаржы алған шаруашылық әлемдік технологияның жетістіктерін пайдаланып өнімді мол алуда.

Серіктестіктің бас агрономы Дмитрий Ковʮенко жылыжайға қиярдың өнімділігі жоғары «Неймар» сұрыпты көшеті егіліп жатқандығын айтады. Биыл қияр, қызанақтың бағасы жоғары. 600-700 теңгеден түспей тұр. Ал солтүстік облыстарда килосы мыңға дейін тартады. ʗ ғни, «Аделияның» ұпайы түгел.

Жылыжай іші күндізгідей жарық. Көгілдір отын келіп тұр, қалыпты температура 18 градус. Егілуге дайындалған 180 мың түп көшетке керекті минералдық қоспалар дайын.

Жалпы, Оңтүстік Қазақстан облысы мемлекетіміз бойынша жылыжайдың 87 пайызын қамтиды. Осыншалық жылыда алып келген, қазір бұрынғысынан жайлардың өнімі сатылмай қалған емес. Көкөніс пісетін кезде алып көліктерге мінген ресейлік кәсіпкерлер көптеп келеді. Биыл диқандар шаруасына қауырт кірісіп жатыр.

Ресейдің жеміс-жидек, көкөніс, бау-бақша өнімдеріне деген сұранысын қамтамасыз етіп отырған Түркия нарықтан шеттетілді. Жоғары технологиямен жұмыс жасайтын, өнімдері халықаралық стандарттарға сай «Аделияның» көкөністерін Ресей бұрын да көп алмақ. Қалай дегенде де, диқандардың маңдай тері ақталғалы тұр.

Оңтүстік Қазақстан облысы.

КЕЗЕКТЕН ТЫС САЙЛАУ – КЕҢ МҮМКІНДІК БАСТАУЫ

Байқаушылар қалай тіркеледі?

Кеше Орталық сайлау комиссиясының отырысы болып, сайлау барысында байқаушылық қызмет атқаратын шет мемлекеттердің, халықаралық ұйымдардың, шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдеріне рұқсат беру жайы күн тәртібіне қойылды.

Анар ТӨЛЕʊХАНҚЫЗЫ,
«Егемен Қазақстан».

Отырысты ашқан ОСК төрағасы Қуандық Тұрғанқұлов күн тәртібіне екі мәселе шығарылып отырғанын айтып, алғашқы кезекте сөзді ОСК мүшесі Татьяна Охлопковаға ұсынды.

Т.Охлопкова алдағы Парламент Мәжілісі мен барлық деңгейдегі мәслихаттар депутаттарының кезектен тыс өтетін сайлауларында шет мемлекеттердің, халықаралық ұйымдардың байқаушылары, шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері қызметінің кейбір мәселелері туралы қаулы жобасын ОСК мүшелерінің назарына ұсынды. Ол бойынша шет мемлекеттердің, халықаралық ұйымдардың байқаушысы мен шетелдік БАҚ өкіліне жеке басын куәландыратын құжаты бар бір аудармашы ілесіп жүре алады. Сонымен қатар, шетелдік БАҚ өкілінің еліміздің Сыртқы істер министрлігінен алынған аккредиттелгені туралы куәлігі болуы тиіс.

Ұсынылған қаулы мәтіні бірауыздан мақұлданды, ол бойынша шетелдік байқаушы үшін сауалдама мәтіні бекітіліп, оларды аккредиттеу мерзімі болып, 2016 жылдың 14 наурызы белгіленді.

Екінші мәселе – шығып қалған сайлау комиссияларының мүшелерінің орнына жаңа мүшелерді тағайындау бойынша ОСК мүшесі Бақыт Мелдешов сөз алып, «Сайлау туралы» Заңның 19-бабының 6-тармағының екінші бөлігіне және 8-тармағына сәйкес, Ортсайлауком сайлау заңнамасында белгіленген тәртіппен сайланғанға дейін шығып қалғандардың орнына Жамбыл облыстық сайлау комиссиясының мүшесі етіп Ж.Сариевті, Қызылорда облыстық сайлау комиссиясының мүшесі етіп Р.ʏагайды, Оңтүстік Қазақстан облыстық сайлау комиссиясының мүшесі етіп О.Сағымбекованы тағайындауды ұсынды.

Ұсыныс бойынша дауыс беріліп, аталған азаматтар шығып қалғандардың орнына тағайындалды.

Жоғарғы Сот Төрағасы Қайрат МӘМИ:

Еліміздегі сот қызметі реформаға сай дамып келеді

Кеше Жоғарғы Сотта жоғары сот органы судьяларының өткен жылы сот төрелігін атқарудың қорытындысы бойынша «Заң үстемдігін қамтамасыз ету – соттардың басты міндеті» тақырыбы аясында алқа мәжілісі өтті. Іс-шараға Президент Әкімшілігі Басшысының орынбасары Марат Бекетаев, Жоғары Сот Кеңесінің төрағасы Анатолий Смолин, облыстық соттардың төрағалары, Судьялар одағы мен соттардың қызметін қамтамасыз ету департаментінің басшылығы қатысты.

:e Zeu `bug^u Zr Zgj@ehuklu hku d_a_• Zj u Khl L'jZ Zku ZcjZl_Fk%fbgklblmllu j [bue u `ue^u Z lZjugg Zg ug^ZeZ^u ;Z [ZklZi © gZ lu Z^Zfbgklblmllu j_nhjfZgu @hkiZjug hjug^Zm^u lujZhdjubg^Zemu aZ dZeu d_a_•g •kd_ ZkuZmlZ[Zklu _lm]_ l•d_e Zgug ZlZi'll• ±^_]_g ZcjZl $[^•jZa Hku d_a]_^_c•g aZ•gd_rl•gd_ _cl•e]_g h _g^• heZj f_fe_d_lfl%`•wdkh•gh[Zklu lZ uju fbdZ f_g h Zf^u ^Zfugmeuri•gluj Zg^u ug ZlZ Z b^ZIlu `Z Z u lu hj lZgu jZc^u F_fe_d_lfl•g

(Соңы 6-бетте).

Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының қаулысы

2016 ţŎŊ¢Ŏ 22 ¤ü¦ȧüʐ ı5/88 ǵȦ

Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының барлық сайлау процесіне қатысушыларға Үндеуі туралы

«ƉΘLΘϒŋƨΘʣ ţ ʝ ŋʄ ƶ ŋΘʔʣΘƶ ƨ ƶ ʨΘʣ ʳ» ƉΘL ʣ ç ʃ ʘ ʳ ʣ ʬ 1995 ʯ ʳ ʣ ç ɉ ʝ ʃ ƨ ʝ ʕ ʽ Ïʦʣŋƨç ƨ ʣʳʬ 12-вΘв ʳ ʣΘ ŋD ʔ ʃ ʝ ţ ʝ ŋʄ ƶ вʣç ʃ Θŋ ʳ ʃ ʦ ƨ ç ʦʥç ŋ қаулы етеді:

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының барлық сайлау процесіне қатысушыларға Үндеуінің (бұдан әрі – Үндеу) мәтіні бекітілсін;

2. Осы Үндеу бұқаралық ақпарат құралдарында жариялансын.

3. Осы қаулы облыстық, Астана және Алматы қалалық сайлау комиссияларына жіберілсін.

Төраға Қ. ТҰРҒАНҚҰЛОВ
Хатшы Б. МЕЛДЕШОВ

žg^_m^•• f©l•g•g [_ll_g h

Жедел сауалдаманы 2016 жылдың 21 қаңтарында телефон арқылы алынған сұхбат негізінде Әлеуметтік саяси зерттеулер институты жүргізген. Қала және ауыл тұрғындары сұралған. Таңдау көлемі: 18 жастан асқан 1200 адам. Таңдау қателігі: +/- 3%.

˜Z aZ™klZg^u™lZj^u• žg^_m]_ `Zg `Z™lu ™he^Zm d«jk_ld_g i•d•je_j•]Za_l•f

Бүгінгі нөмірде:

Кекті бесік — 8-ʙ ʝʖƨ
Ұлттық зерттеу университеттері — 9-ʙ ʝʖƨ

ТІРЕГІМІЗ – ТӘУЕЛСІЗДІК,

Менің арманым

Надежда НЕСТЕРОВА,
қоғам қайраткері.

Армансыз адам жоқ. Менің де көңілімде ізгі тілектерім көп. Мен адамдардың ешкімді ұлтына, наным-сеніміне бөле жармайтын, ашық аспан астында жемісті еңбек етуге жағдай жасалған, әрбір отбасында қуаныш салтанат құрған қоғамда өмір сүргенін қалаймын. Қуанышқа орай, менің бұл ниетім Елбасы мақаласында атап көрсетілген қазақстандық арманмен сәтті ұштасады.

Қазақстандық арман! Осынау екі ауыз сөздің астарында нендей мағына жатқанын бүгінде әрбір отандасымыз, жалпы қоғамымыз терең түсінеді.

Шын мәнінде, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев уақыт талабына сай даму үшін біріншіден жаңа мақсаттар мен міндеттер белгіленуі керек екенін басты назарда ұстап келеді. Онсыз ешқандай халық ілгері жылжымасы анық. Осы орайда, Біріккен Ұлттар Ұйымы да өзінің Мыңжылдық декларациясы талаптарының орындалуына көңіл бөлуде. Ал Қазақстан аталған Мыңжылдық декларациясында көрсетілген стратегиялық мақсат-міндеттерді орындауға басымдық беріп келеді.

Біздер, бесінші шақырылымдағы Парламент Мәжілісінің депутаттары осы ауқымды құжатты жүзеге асыру үшін қажетті көптеген заң жобаларын қабылдауға барынша күш салдық. Нәтижесінде, бұл заңдар жаңа 2016 жылдан ел игілігіне жұмыс істей бастады. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев айтқандай, жаңадан қабылданған бұл заңдар қазірден бастап Қазақстанның әлемдік стандарттарға сай жоғары деңгейде дамуына ықпал етуде. Президенттің «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» атты мақаласы өзіме қатты әсер еткендіктен, оған байланысты үн қоспай қала алмадым. Өйткені, Ұлт Жоспары біздің еліміздің, жұртымыздың болашағын айқындаған, терең мәнге ие құжат. Оны жүзеге асыру – жалпыхалықтық міндет. Жалпы, Ұлт Жоспарымен таныса отырып, Елбасының сөзі мен ісі сәйкес келетін ірі тұлға екеніне тағы бір рет көзім жетті.

Елбасы өз мақаласында реформаларды табысты жүзеге асыру үшін, ең алдымен, ел ынтымағы мен татулығы қажет екеніне баса көңіл аударған. Шын мәнінде, бірліксіз, татулықсыз нәтижеге жету мүмкін емес. Ортақ істе бірлесіп, жұмыла білер болсақ, бізге ештеңе де кедергі бола алмайды. Осы орайда, мен Елбасының «Біздің жолымыз – ол бірлік жолы және азаматтық біртектілік негізінде ұлтты дәйектілікпен қалыптастыру жолы», деген сөзіне екпін бергім келеді.

Жалпы, Елбасы мақаласы болашаққа деген сенімді нығайта түседі. Ол біз үшін жолымыздан адастырмас жарық жұлдыз секілді. Бұл менің басты арманымның орындалғанының белгісі болар, бәлкім.

АСТАНА.

Жаңарған Қазақстанның жаңа бағыты

Тілектес ЕСПОЛОВ,
Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ректоры,
ҚР ҰҒА вице-президенті,
академик.

Еліміз Тәуелсіздік алған жылдардан бері талай сындарлы белестерден өтіп, көптеген жетістіктерге жетті. Өркениетті мемлекеттермен тереземіз теңесті. Экономикамыз индустриялық-инновациялық бағытта өрістеп, халықтың әл-ауқаты жақсарды. Бір шаңырақ астына ұйысқан бірлік пен ынтымақтың арқасында кездескен қиындықтарды еңсеріп, дүниежүзінде орын алып отырған қаржылық-экономикалық дағдарыстарға да тойтарыс беріп келеміз. Әлемдік саяси аренада Қазақстан өзінің нақты орны мен беделін айқындады. Бұл жетістіктердің барлығы да ең алдымен Тұңғыш Президентіміз – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың көреген саясатының табысты жемісі екені сөзсіз. Мемлекет басшысының жыл сайынғы Жолдауы, маңызды стратегиялық бағдарламалары мен ауқымды жобаларының барлығы да ел болашағын баянды етіп, экономикамызды өркендетуге бағытталған. Елбасының арқасында Қазақстан қысқа мерзімде дамыған 50 елдің қатарына еніп, ендігі кезекте өркениетті 30 мемлекеттің құрамына кіру мақсатында жаңарған Қазақстанның жаңа бағытын белгілеген Ұлт Жоспарын іске асырмақ.

Осы бағытта Елбасы «Қазақстан-2050» Стратегиясын, «Нұрлы Жол» бағдарламасын, 5 институттық реформа және «100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын қабылдады. Мемлекет басшысы бұрнағы жылғы «Нұрлы Жол – болашаққа бастар жол» атты Жолдауында «Мәңгілік Ел» қағидасына айрықша көңіл бөлді. Қазақстан қоғамының болашаққа деген сенімін айқындап, қажырлы еңбек ете отырып, келешекті кемел ету жолында нақты тапсырмалар берді. Осының барлығы ел дамуының тұғырлы тірегі болып табылады. Инновациялық даму мен рухани өркендеудің жаңа бағытын ұсынып отырған Елбасы жуырда ғана «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» еңбегін жариялап, аталған мәселелер төңірегінде терең талдаулар жасап, баршамызға ой салып, елдік мәселелерді шешуде бірлік пен білімнің ерекше маңыздылығын атап өтті.

Елбасының өткен жылдың соңына қарай халыққа арнаған Жолдауы әлемдік дағдарыс жағдайындағы Тәуелсіз мемлекетіміздің іс-қимылы мен айқын бағытын анықтап берген болатын. «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» тақырыбын кеңінен қамтыған бұл маңызды құжат – кезекті дағдарысты еңсерудің айқын жолы екені даусыз.

Үлкен мағынаға ие әрбір жаңа Жолдау – бұл, ең алдымен, егемен еліміздің жарқын болашағына бастар басты бағыт. Елбасы атап өткендей, Жолдаудың өзекті түйіні – Қазақстанды әлемдік қаржылық-экономикалық дағдарыстан алып шығудың жаңа жоспарын анықтау. Бұл – жиырма бірінші ғасырдағы екінші дағдарыс. Біріншісі – 2007-2008 жылдары болған еді. Ол дағдарыс АҚШ-тағы ипотекалық жүйенің дағдарысынан бастау алып, әлем жұртшылығына салқынын тигізді. Өткен жылы өзектенген үлкен дағдарыс мұнай, газ өнімдеріне бағаның құлдырауынан басталды. Табысы шикізатқа тәуелді мемлекеттер осы кезеңде ерекше қиындықтарға тап болды. Қазақстан үшін де бұл арзаншылық көптеген экономикалық қиындықтар тудырды. Алайда, Мемлекет басшысының дағдарысты еңсеруге байланысты стратегиялық жоспарлар құрып, іс-қимыл жасауы арқылы халқымыз бұл сыннан сүрінбей өтіп келеді. Президент «Қазақстан-2050» бағдарламасын жариялаған кезде бұл межеге жету жолымызда қиындықтар кездесетінін, соған дайын болып, тиісті шаралар қабылдау керектігін айқындап, мақсаттарымызға мызғымас бірлік пен талмас еңбектің, ізденістің арқасында жететінімізді айтқан болатын. Осыған дейін де дағдарыстан шығудың кілтін тапқан Елбасының көреген саясатының арқасында халқымыз кездескен қиындықтарды еңсере білді.

Біріншіден, бәсекеге қабілетті тауарлар өндіретін экономика жасау. Ол үшін индустриялық-инновациялық даму бағдарламасын жүзеге асыру маңызды. Екіншіден, агроөнеркәсіп кешенін заманға сай дамытуды жолға қою. Қазіргі уақытта Қазақстан астық пен ұнды экспорттауда танымал болып отыр. Алдағы уақытта біз ет, сүт, жүн, тері сияқты ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттауда зор табыстар табатын елге айналуымыз керек. Үшіншіден, біз шикізат дайындаушы елден табиғи таза әрі сапалы өнім өндіруші мемлекеттер санатына енуіміз қажет. Ол үшін білім, ғылым, өндіріс интеграциясын жандандыра түсуіміз керек. Төртіншіден, елдегі әлеуметтік, этносаралық татулықты нығайтып, білім мен ғылымды, мәдениет пен өнерді дамыта отырып, өз елінің патриоты болатын маман даярлауымыз қажет.

«Нұрлы Жол» бағдарламасы мен «100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын іске асыруда мемлекет-жекеменшік әріптестікке серпін беру, қазақстандықтарды жұмыспен қамту, қолжетімді баспана, өңірлерді жандандыру, халыққа мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру, кадрлар әлеуетін жақсарту, сот және құқық қорғау жүйесін жетілдіру, Қазақстанда адам капиталының сапалы өсуі, зейнетақы жүйесін оңтайландыру, индустриялық-инновациялық жобалар және ауыл шаруашылығын дамыту – осының бәрін жаңа Жолдауда Елбасы шешуі кезек күттірмейтін нақты мәселелер екенін атап өткен еді.

Мемлекет басшысы ұсынған Ұлт Жоспарының биік талаптарын орындауда үгіт-насихат шараларының, әсіресе, жастар үшін алар орны маңызды. Осы бағытта Қазақ ұлттық аграрлық университеті білім беру ісі мен ғылыми әлеуетін ұтымды пайдалану үшін Мемлекет басшысы тапсырмаларын басшылыққа алып келеді. Бұл орайда, инновациялық іс-шараларды жүзеге асыру білікті ғалымдар мен ізденімпаз студенттерімізге жүктеліп отырғаны белгілі. Қазіргі күні біздің университетіміз еліміздегі аграрлық сала мамандарын даярлайтын алдыңғы қатарлы жоғары оқу орны саналады. Сондықтан да, университет студенттері, магистранттары мен докторанттары Елбасы қойып отырған талаптарға асқан жауапкершілікпен қарайды.

Экономиканы алға сүйрейтін білікті мамандар болса, сол мамандарды даярлайтын жоғары оқу орындарына бүгінде ерекше талаптар қойылуда. Болашақта егемен еліміздің тұғырлы биікке қарыштап дамуы үшін сапалы білімі, саналы тәрбиесі бар отансүйгіш жастар мен инновациялық технологияларды игерген білікті мамандар ғана бар белесті бағындыра алмақ.

Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ұжымы Елбасының агрокешен алдына қойған міндеттерін өте жақсы түсініп отыр. Ғалымдар аграрлық саланы жаңарту ісіне белсене атсалысуда. Қазір әлем халықтарын алаңдатып отырған өткір мәселенің бірі – азық-түлік қауіпсіздігі. Сондықтан, Елбасы табиғат ресурстарының азаюы жағдайында Қазақстан мемлекетінің шешетін міндеттерін жеке басымдық ретінде үнемі атап көрсетіп келеді. Қазақстан өзінің қолда бар табиғи ресурстарын пайдалана отыра, тұрақты экономикалық даму мәселелерін шешу үстінде. Аталған бағыттағы инновациялық жобаларды іске асыру білікті ғалымдар мен білімді жас мамандарға жүктеліп отырғаны, белгілі.

Қазақстанның 2015 жылдың 30 қарашасынан бастап Дүниежүзілік сауда ұйымының толықканды мүшесі болуы ауыл өндірісінің жауапкершілігі мен сапасын түбегейлі жақсартуды талап етеді. Агроөнеркәсіп кешенінде өндірілетін ет, сүт, май өнімдерінің сапасы әлемдік стандарттар деңгейінде болуына қол жеткізуіміз керек. Фермерлердің енді өз өнімдерінің сапалы, таза, арзан болуына назар аударуы көп пайда әкелмек.

Ауылдың заманауи талаптарға сай болуы – елдің азық-түлік қауіпсіздігін және өнеркәсіпке қажетті шикізатпен қамтамасыз етуге қабілеттілігіне байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, ауылды көркейту ұзақ мерзімді стратегиялық міндеттердің қатарында қала береді. Ел халқының 45,3 пайызының, яғни 7,7 млн. адамның ауылдық жерлерде өмір сүруінің өзі ауыл экономикасы мен инфрақұрылымын дамытудың маңыздылығын дәлелдей түседі. Ауыл халқы қазіргі нарықтық қатынастар жағдайында агроөнеркәсіп секторын дамытуда қомақты табыстарға қол жеткізуде. Соңғы 10 жыл ішінде ауыл шаруашылығы өндірісі 4 есеге, ал ауылшаруашылық өнімдерін экспорттау 3 есеге өсті. Бұл көрсеткіштер Елбасы тапсырмаларының агросекторда орындалып жатқандығының дәлелі.

Елімізде ауыл шаруашылығы секторын дамытуға арналған «Агробизнес-2020», «Жайлау», «Сыбаға», «Құлан», «Алтын асық» сияқты арнайы бағдарламалар бар. Бүгінде ұсақ шаруашылықтардың іріленіп, бәсекеге қабілетті болуын арттыруға мүмкіндік беріп, өнімділік пен сапа деңгейінің өсуіне қолайлы жағдай туғызатын «Ауыл шаруашылық кооперациясы» туралы заң дайындалып және талқыланып жатыр.

Мемлекет басшысы тапсырмасына орай біз инновациялық жүйенің барлығын әлемдік тәжірибеге сай трансформациялап, жаңа технологияларды енгізу, инвестиция тарту, аграрлық ЖОО мен ғылыми-зерттеу институттарының ғылым-білім және тәжірибелі-конструкторлық инфрақұрылымын жетілдіруде ілгері қадам жасауымыз керек. Алдымызда мынадай маңызды міндеттер тұр: АӨК ғылыми және кадрлық әлеуетін ұлғайту. Ол үшін мынадай міндеттерді шешу қажет: еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында еңбек өнімділігін арттырып, агроөндірістік кешеннің ғылыми, кадрлық деңгейін көтеру; аграрлық ғылым, білім және өндірісінің және аграрлық жоғары оқу орындары мен ғылыми-зерттеу институттарының интеграциясын дамыту; отандық аграрлық білім мен ғылымды халықаралық стандарттарға сәйкестендіру; Қазақстанның аграрлық саладағы ғылыми өндірісінің өнімдерін әлемдік нарыққа шығаруға күш салу; мемлекетаралық интеграция және ұлттық азық-түлік нарығын қалыптастыру; ауыл шаруашылығы өндірісіне жаңа ғылыми жобалар мен инновациялық технологияларды енгізу үдерісін жеделдету. Бұл, әрине, тек ғылым, білім және өндірістің интеграциясы арқылы жүзеге асатыны белгілі. Әлемдік тәжірибе тілімен айтқанда – «Алтын үшбұрыш». Тек осындай тығыз ынтымақтастық қана еліміздің агроөнеркәсіптік кешенін жаңғыртуға көмектеседі.

Бүгінгі күні университетіміз Қазақстанда инновацияға негізделген, бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылығын ұйымдастыруға белсене атсалысуда. Осылай деп батыл айтуымыздың себептері жеткілікті. Ең алдымен, университет білім мен ғылымның аграрлық өндірісте өз жалғасын табуының себепшісіне айналды. Яғни, ауыл шаруашылығын дамытудағы әлемдік озық үлгілерді тануда, насихаттауда Қазақстан жағдайына сәйкестендіруде университет ғалымдары аянбай еңбек етуде. Сол себепті, оқу орнымызды ауыл шаруашылығы ғылымы мен инновациясының шеберханасы деп есептеуге негіз бар.

Бүгінде Қазақстанның ауыл шаруашылығының табысы мұнай, газ секторының табысынан да артық болып отырғандығын Елбасы ерекше атап өтті. Қазіргі кезде біз оқу орнымызды Ұлттық зерттеу университетіне трансформациялау жоспарын іске асырудамыз. Бұл дегеніміз, университет оқу процесіне қаншалықты көңіл бөлсе, ғылыми жұмыстарды ұйымдастыруға да соншалықты көңіл бөлу деген сөз. Былтыр кең ауқымда аталып өткен университетіміздің 85 жылдығына арналған мерейтойлық шаралар аясында ұйымдастырылған халықаралық конференция барысында Президентіміздің тапсырмасына сәйкес, оқу орнымыздың 5 жылдан бері жүргізіп келе жатқан Ұлттық зерттеу университетіне трансформациялану бағыттары талқыланды. Конференция жұмысына қатысқан әлемнің беделді жоғары оқу орындары мен ғылыми орталықтарының білікті мамандары университетіміздің трансформациялану процесіне сараптамалық тұжырым жасап, оң бағаларын берді. Сондықтан, біздің алға қойған мақсаттарымыз мемлекет тапсырмаларымен сабақтас. Жаңа формациядағы университетіміздің ғалымдарының ғылыми жетістіктері түрлі өндірістік шаруашылықтар арқылы ауыл шаруашылығына неғұрлым жылдам ендірілетін болады. Бұл игі істер Қазақстан экономикасының жаңа тыныс алуына ықпал етеді. Себебі, қазіргі әлемдік қаржылық-экономикалық дағдарыс Қазақстан экономикасынан негізгі басымдықтарды өзгертуді талап етіп отыр.

Елбасы тапсырмаларына орай 2015 жылдың 22 тамызында Үкіметтің № 659-шы қаулысымен «Ұлттық аграрлық ғылым мен білім орталығы» құрылды. Орталық елдің агроөнеркәсіп кешенінің инновациялық даму жолына түсіруді мақсат тұтады. Аграрлық кешенге жоғары білікті мамандар дайындау, ғылыми-зерттеулер нәтижелерін өндіріске жылдам ендіру және озық шетелдік технологияларды елдің агроөнеркәсіп кешеніне тиімді тарту мәселелерін шешу көзделуде. Университет құрамындағы әрбір институт, кафедра, зерттеу институттары мен зертханалар өздерінің міндеттерін жаңаша белгілеуде. Осы орайда, Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ұжымы Президент ұсынған Ұлт Жоспары деңгейінде қызмет етуге ұмтылып келеді.

Уақыт жаңаруда. Технология даму үстінде. Қоғам өркениетке ұмтылуда. Енді жаңа дүниені қабылдау үшін көзқарас пен психологияны да өзгерту керек. Әлемдегі сын-қатерлер алдында біздің бір сәт те босаңсуымызға болмайды. Біз, Елбасы идеяларын жүзеге асыру жолында күш біріктірсек, бұл дағдарысты да еңсереміз. Қазақстан халқы Тәуелсіздіктен бері талай дағдарысты өткерді. Бұл қиындықты да бірігіп жеңетінімізге сенімдіміз. Ол үшін мемлекет жүктеген талап, міндеттерді бұлжытпай орындау әрбір қазақстандықтың парызы болуға тиіс.

АЛМАТЫ.

Болашағымызды айқындап берді

Дәулет ЫДЫРЫШЕВ,
Зайсан аудандық
мәслихатының хатшысы.

Мешін жылының алғашқы күнінен бастап «5 институттық реформаны жүзеге асыру бойынша 100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын орындаудың практикалық кезеңі басталып кеткені белгілі. Бұл – еліміздің өсіп-өркендеуіне, болашаққа бағдар беретін ігі қадамның басталып кеткенін барша халыққа әйгілейтін шара. Елбасының «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» атты жаңа бағдарламасын мұқият оқып шықтым. Зайсан аудандық мәслихатының депутаттары да бұл мақаламен танысып, өздері сайланған округтерде болып, жұртшылықпен кездесіп, мақаланың маңызды жақтарына тоқталуда.

Ұлт Жоспарының басым бағыттарының жиынтығы іспетті «100 нақты қадамға» қадам басудың нақты жолдарын тайға таңба басқандай етіп көрсеткен мақаланы оқып шыққанда көз алдыма еліміз қол жеткізген табыстар елестеді. Алғаш тәуелсіздік алған кезде жағдай қандай еді? Ата-бабаларымыз мыңдаған жылдар аңсаған дербес мемлекет болу жолында, нарықтың қиын кезінде тұйықтан жол таба білген, халықты болашаққа бастаған Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың сіңірген еңбегі ұшан-теңіз. Мақалада автор Қазақстанды әлемдегі ең озық 30 елдің қатарына енгізу үшін не істеу керектігін, ел азаматтарының жұдырықтай жұмылып, сол арманның жүзеге асуына үлес қосуы қажеттігін айтады. Ал арманды жүзеге асыратын адамдар екені белгілі. Осы орайда, шалғайдағы Зайсан ауданында да «100 нақты қадам» бойынша қандай жұмыстар тындырылғанын айта кеткен жөн.

Соңғы жылдары аудан экономикасында өсіп-өркендеу, алға жылжу бар. Өткен жылы 13 миллиардтан астам теңгенің өнімдері шығарылды. Аудан орталығы мен бірнеше елді мекендерге көгілдір отын тартыла бастады. Ауданда мал басы өсіп, өткен жылы мемлекетке ет, сүт тапсыру жоспары орындалды. Айнабұлақ және Сарытерек ауылдарында заманауи дәрігерлік амбулаториялар пайдалануға беріліп, отызға тарта жұмыс орны ашылды. Бұрындары ауыл тұрғындары ем-дом алу үшін аудан орталығына сабылса, бұдан былай өз ауылдарында қабылдай алады. Дайырда Мәдениет үйі, Қараталда спорт модулі ашылды. Зайсан қаласында бірнеше әлеуметтік нысандар, «Рахат» сауда үйі, Абай саябағында хакім Абайға ескерткіш ашылып, жазушы Қалибек Алтыбаевтың «Абай әлемі» сөзжұмбақ кітабының тұсаукесері өтті. Бір күн бұрын Зайсанда заманауи талапқа сай жылдың төрт мезгілінде де балалар мен қала тұрғындары спортпен алаңсыз шұғылданатын бассейн пайдалануға берілді.

Аудандық ішкі саясат бөлімі қызметкерлері тарихи оқиғаларға орай мәдени шараларды тұрақты өткізіп тұрады. Жастар форумы, Абай оқулары, дін мәселесі жөнінде келелі жиындар ай сайын өтеді. Жастардың бойында отансүйгіштік қасиеттерді сіңіру, патриоттық сезімді қалыптастыру бағытында да іс-шаралар тұрақты өтеді.

Қорыта айтқанда, Зайсан ауданының тұрғындары алдағы уақытта да Ұлт Жоспарын жүзеге асыруда ізденіс пен ілкімділік таныта береді.

Шығыс Қазақстан облысы.

Жекешелендіру қадамдары

Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» атты жаңа Жолдауында да, «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» атты мақаласында да мемлекет иелігінен шығару мен жекешелендіруге үлкен басымдық берілетінін атап айтқан болатын. Мемлекет иелігіндегі активтерді басқарудың пайдалы жолы жекеменшікке әділ нарық бағасымен сатылып, тиімді пайдалану реформалардың басты бағыттарының бірі болуы керектігі де Үкіметке берілген тапсырмаларда айқын көрсетілген.

Бүгінгі таңда бұл тапсырма қызу орындалып жатыр. Қаржы министрлігінің соңғы деректеріне қарағанда, жекешелендірудің 2014-2016 жылдарға арналған кешенді жоспары бойынша сатылған мемлекеттік меншік нысандарынан бюджетке барлығы 5 млрд. 509 млн. теңге кіріс түсті.

Министрліктің веб-сайтындағы мәліметтерге сәйкес, 2014-2016 жылдарға арналған сату кестесі бойынша 833 нысан сатуға жоспарланған. 2016 жылдың 5 қаңтарындағы мәліметке сәйкес, соның 428-і сатуға шығарылып, 229-ы жаңа иелерін тапты. Жоғарыда аталған кіріс соларды сатудан түсіп, бюджеттің табыс бөлігін толықтырды. Аталған нысандардың 15-і республикалық, 114-і коммуналдық меншікте болған еді. Сондай-ақ, әлеуметтік кәсіпкерлік корпорациялар (ӘКК) меншігінде болғаны – 60, ал қалған 50-і холдингтердің есебінде болған.

Айта кететін жайт, 2014-2016 жылдардағы сату кестесіне сәйкес республикалық меншіктен барлығы – 41, коммуналдық меншіктен – 243, ӘКК-ден – 109, ұлттық компаниялардан 111 нысан сатуға қойылады.

Аян ҚУАНДЫҚ.

ТІЛЕГІМІЗ – ТҰРАҚТЫЛЫҚ

Елбасының кез келген шығармашылық еңбегі жүрекке жалын қосып, кеудені сілкіниске түсіретіні бар. Нұрсұлтан Әбішұлының «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» атты мақаласы дәл сондай. Оның үстіне, бұл еңбектің жыл басында жариялануының маңызы ерекше. Өйткені, жыл басы жаңа мақсаттардың, жақсы ниеттердің қайнарындай қуат төгеді. Тәуелсіз елдің мақсаттары да биік. Бұған жету әсте оңай болмаған. Сондықтан, Елбасының әрқайсымызға ой салып, мақсат пен арманды ұштастыра айтуы сол мақсаттың қаншалықты маңызды екендігін айқындайды.

Мақсат сабақтастығы

Болат МҰҚАНОВ,
Қазақ орман шаруашылығы ҒЗИ директоры, АШҒ академигі, Бурабай ауданының құрметті азаматы.

Біз арман жетегіндегі халықпыз. Ол ешқашан үзіліп көрмеген. Мақалада арманның мемлекеттік тұрғыдағы мерейіне, оның жалқы болмайтындығына ашық сипаттама берілген. Біз Президенттің «Ата-бабаларымыздың көптеген ұрпақтары үшін Қазақстанның Тәуелсіздігі асыл арман болып келді. Біз олардың азат және тәуелсіз Отанды аңсаған көп ғасырлық қиялдарын іс жүзіне асырдық. Біз, қазіргі қазақстандықтар үшін Тәуелсіздік көпэтносты қоғамымыздың нақты жоғары өмірлік құндылығына айналды. Біз осыдан бар-жоғы ширек ғасыр бұрын ғана барлық ақыл-ойымыз бен жүрегімізді баурап алған көптеген ой-ниеттерімізге қол жеткіздік», – деген жарасты тұжырымына жарыса қол соғамыз.

Елбасы айтқандай, «әр ұрпақтың өз арманы бар, оларда тек жеке және отбасылық игіліктерге ғана ұмтылыс көрініс таппайды. Оларда қашанда туған жерге деген сүйіспеншілік сезімі, өз халқы мен Отанының бақыты туралы аңсар айқын көрінеді». Біз ұлық арман мен оның жүзеге асқан дәуірінің ұрпағымыз. Біз оның бағасы мен қадірін айқын ажырата аламыз. Халқымыздың, заманымыздың заңғар ұлының көрегендігі арқасында өз жеріміз бен оның байлығының ұқыпты иесі екендігімізді сезініп, жаңа технологияларды ғылыми негізде меңгерумен қатар тарихымызда ешқашан болып көрмеген өндірістік қуаттар мен экономиканың тұтас салаларын іске қосуға ұмтылудамыз. Осы арқылы Қазақстан экономикасының нақты табыстармен, ұлттық байлықтың және халық игілігінің өсімімен нығая түсетінін санаға тоқып, басшылыққа алдық. Және, «ең бастысы – біз жаңаша армандауды, Тәуелсіз Қазақстанымыз бір бөлшегі болып отырған жаһандық әлемдегі қиындықтарға қарамастан, ел мен қоғамды дамытуда нақты міндеттер қоюды және оларды шешуді үйрендік».

Армансыз әсте алға басу болмайды. Арман алашапқын бәйге де емес. Елбасы арманымыздың кезеңдік туын былайша желбіретеді: «Біз Тәуелсіздіктің 25-ші жылдығына жаңа қазақстандық арманмен аяқ бастық, оның басты мақсаты жүзеге асырылып жатқан «2050» Стратегиясымен бара-бар. XXI ғасырдың ортасына қарай біз Қазақстанның әлемдегі аса дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуына қол жеткізуді жоспарлап отырмыз». Оңай дүние арман болмайды. Президент қоғамды қозғалысқа салып, жауапкершілік жүгін еселеп отыр. Сонымен бір мезетте, «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» бағдары арқылы оған жетудің жолдарын, орындалуға тиісті міндеттерді саралап та, салалап та көрсетіп беріп отыр.

Осы ретте, ғаламдық өсудің ғылыммен байланыстылығын алға шығара айтқанымыз жөн. Елбасы бұған қаратып: «Біз ғылымды қажет ететін экономиканы қалыптастыру бойынша жұмыстарды жалғастыра береміз. Бұл орайда бәсекеге қабілетті, жоғары технологиялы өндірістердің сыни массасын өсіруге қол жеткізу маңызды», дейді. Аталған тұжырым біз айналысатын салаға, яғни орман алабының тиімділігі мен сапасын арттыруға да тікелей қатысты. Қатарының қалыңдауын аңсаған халқымыз «Ормандай елің болсын» дегенді жай айтпаған. Мағына кең тармақты болғанымен, орманшы ғалымдарға жүктелер міндет ауқымды. Жер шары тұрғындарының табысын қамтамасыз ете отырып ормандар дүниежүзілік экономикада аса маңызды орын алады. Сондықтан, қымбат қазынамызды қорғау, оның шеңберін кеңейту өткір мәселе күйінде толғандырады. Келесі жылы 60 жылдығын атап өтетін ғылыми-зерттеу институтының ұжымы бұл міндетті абыройлы атқаруға атсалысуда дей аламын.

Уақыт талабына сай бірнеше құрылымдық өзгерістерді бастан өткердік. Қазіргі күні өзіміздің тікелей міндетімізге сай ғылыми әлеуетке ие болдық. Еліміздің барлық аймағын қамтитын үш ірілендірілген филиалымыз бар. Бурабайдағы бас мекеме бес секторға бөлінетін үш ғылыми бөлімді, экологиялық мониторинг зертханасын біріктіріп, дендробақ пен арборетумның қызметін үйлестіреді.

Институттың негізгі міндеті – орман шаруашылығын жүргізудің ғылыми негіздемелік жүйесін қалыптастыру және Қазақстанның әртүрлі табиғи аймақтарында ландшафттық құрылымдағы қорғаныштық орман өсіру. Еліміздің орман қоры мен экологиялық апат аймақтарындағы (Балқаш өңірі, Арал теңізінің құрғаған жерлері) агроорманмелиорациялық қызметтің тиімділігін күшейту, көгалдандыру мақсатындағы алқа ағаштар түрін көбейту мен оның жерсінуін қамтамасыз ету жұмысымыздың басты арналарын құрайды.

Ғылыми-зерттеулер 46 тақырыптан бастап, басым бағыттағы ауқымды іс-шараларды қамтиды. Салалар бойынша мейлінше қысқартып айтсақ, сүрекділдердің өнімділігін болжаудың ғылыми негіздемесі, олардың құрамы және шығу тегі, қарағай мен қайың бүршіктері қорына есеп жүргізу бойынша ұсыныстар, орман байлығын пайдалану өлшемін жетілдіру, ормандарды қайта түлетуді кезеңдер бойынша реттеуге бағытталған ұсыныстар дайындалып, қолданысқа енгізілді.

Көңіл өсірерлік жетістіктер қатарында, 8 жылдық еңбегіміздің нәтижесі бойынша желегі пирамидалдық түрдегі қарағайдың теңдессіз әрі өте әсем морфотүрлері сынақтан өткізіліп, «Бұланды» және «Сымбатты қарағай» сортклондарын алуымызды айтуға болады. Сондай-ақ, «Бурабай-30», «Ұрымқай-38», «Ұрымқай-53» тұқымды қарағайларға сұраныс айрықша жоғары. Институтымыз 2009 жылдан бастап ағаш түрлерін клонды микрокөбейту бағытында жұмыс бастап, боз арша мен жөке тұқымының тамырлануы мен өркен жаюына арналған қоректік орталар дайындады.

Астананы абаттандыру, оның агломерациялық ауқымын көркейту жалпыхалықтық іске айналды. Қысқа мерзімде бой көтерген ғажайып қала отандастарымыздың рухын аспандатып, ғаламат жоспарлар түзуге жігерлендірумен қатар, әлемдік кеңістіктегі мақтаныш сезімін тудырды. Оның бір парасы жаңға жайлы жасыл желегінен де көрініс табады. Елбасы Н. Ә.Назарбаев Астананың жасыл белдеуін кеңейтіп, оның көлемін 75 мың гектарға жеткізу тапсырмасын қойып отыр. Бұл қатал климаттағы далалық аймақта әрі орасан зор аумақта жасыл белдеу құрудың әлемдегі ең бірінші жобасы.

Қазір 100 мың гектар алқапта жобалау-іздестіру жұмыстары атқарылды. Онда институттың әдістемелік ұсыныстары басшылыққа алынған. Ғалымдарымыздың нұсқаулықтарына сәйкес, көгалдандырудың қолжетімді бағыттары айқындалды. Сұрыптау нәтижесінде, өскіндер тұқымының 60 түрі сынақтан өткізілді. Келесі зерттеулеріміз қорғаныштық алқаптардағы ағаштың 13 түрінің мейлінше төзімділігін көрсетті.

Тәтті арманның құсқанаты болуға тиісті. Президент мақаласында сенім қуатындағы мынадай сөздер бар: «Біз өзіміздің жаңа арманымызға жақындауды Бес институттық реформаны жүзеге асыру бойынша 100 нақты қадам – Ұлт Жоспарын жасаудан бастадық. Осы жаңғыртуларға шешуші рөл беріліп отыр. Олар Қазақстанды, оның экономикасын, мемлекет пен қоғамды өзгертетін тарихи міндеттер кешенін шешуге даңғыл жол салады. Олар планетадағы аса дамыған мемлекеттерді біріктіретін Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының стандарттарына сәйкес келетін елді дамыту, экономикалық өсім мен барлық қазақстандықтардың өмірін жақсарту үшін жаңа лайықты жағдайлар қалыптастырады. Біздің Қазақстанымыз серпіндірек, лайықтырақ, сенімдірек және дәуілеттірек болады». Әмәнда жақсылыққа ұмтылған жақсы. Бұл Алланың нұры шашырап тұратын жол. Біз мақсатымызға жетеміз!

Ақмола облысы,
Бурабай ауданы.

Суретті түсірген Ерлан ОМАРОВ.

Арманымыз асқақ, мұратымыз биік

Қазақбай ҚАСИМОВ,
Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор.

2016 жыл Қазақстан Тәуелсіздігінің 25 жылдық ұранымен ұлағатты істерге жол сілтеп, 1 қаңтардан бастап «5 институттық реформаны жүзеге асыру бойынша 100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын орындаудың практикалық кезеңі басталды. Кемел келешекке бағыт болған Елбасымыздың Ұлт Жоспары Қазақстанның бүгіні мен болашағы үшін маңызды тапсырмаларды қамтитын Жолдаулардың негізгі тетіктерін іске асыратын ғаламдық жоба.

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Нұрсұлтан ағамыздың «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» мақаласын оқи отырып, мен өзімнің бақытты елде тұрып жатқанымды барынша түсініп, бізге осындай сұңғыла саясаткерді сыйлаған Жаратқанға мың да бір тағзым етіп, алғыс айтамын.

Қаншама мәселелер қамтылған, қаншалықты тереңнен қозғалып, түсінікті жазылған ғаламат маңызды жобалар әлем президенттері мен ірі саясаткерлердің қол жетпейтін аңсаған арманы дер едім. Біз – арманы асқақ елміз. Біз – бәсекеге қабілетті ұлтпыз. Біздің елде ұлт пен ұлыстар және көптеген этностар болғанымен, мақсатымыз ортақ, мұратымыз – бір. Ол елі бақытты, жері гүлденген қасиетті Отанымыз Қазақстанды – Мәңгілік Ел ету! Елбасымыздың сөзімен айтар болсақ: «Біз тәуелсіз Қазақстанды Ұлы Дала елі ретінде жаңадан қалыптастыра алдық. Енді осы бағытымызға күш-қуат беріп, елімізді әлемдегі ең озық 30 мемлекеттің біріне айналдыру тұрғысында ұлы мұратты іске асыруға батыл қадам жасап келе жатырмыз. Сол ұлы мұратты іс жүзіне асыратын ұлы Ұлт Жоспарымыз да бар. Бұл жоспар барлық жаңғыртуларға, жаңаруларға серпін беретін жоспар. Егер біз бірлік пен татулығымызды біріктіріп қимыл жасасақ, Қазақстан халқының алмайтын қамалы, аспайтын асуы жоқ деп ойлаймын».

Белгілі бір мақсатқа қол жеткізу үшін, ең алдымен, өзіңнен бастауың керек. Өзің үшін, отбасың, елің үшін қызмет жасасаң, сонда ғана әрбір азамат өзіне не керектігін түсініп, қадірін біледі. Сол кезде ғана біз дамыған мемлекеттермен бірге, қатар тұрып теңесе аламыз. Экономикамызды ғана емес, енді мемлекетімізді, қоғамдық ортаны жаңғырту идеяларын қолға алуға тиіспіз. Патриоттық сезімі күшті, ана тілін құрметтейтін, рухани бай ел қай заманда да бақуат тұрған. Сондықтан да, күнделікті өмірде не болып жатқанынан хабардар болып, ел тағдыры мен ұлт болашағы үшін жасалынып жатқан игі шараларға неғұрлым белсенді араласатын болсақ, алдымыздағы барлық кедергілерді, экономикалық дағдарыстарды соғұрлым тездетіп жеңе аламыз. Ал қиындық атаулыны жеңудің бір ғана жолы бар. Дана халқымыздың қадір тұтқан қасиетті сөздерімен – «Көппен көрген ұлы той» деп ізгі бастамалардың ұйытқысы болып, ынтымақ пен бірлігімізді бекітіп, кеңдік пен кемеңгерлікте, сабырлық пен іскерлікті көрсетіп, бір-бірімізге қарайласатын, ағайындықты көрсететін, танытатын күн туды.

Ұлт Жоспарын жүзеге асыру үшін мемлекеттік емес сектордың жұмысын мейлінше жандандыруымыз керек. Себебі, елімізде реформаларды жүзеге асыру тек мемлекеттік органдарға ғана жүктелген міндет емес. Бұл туралы Елбасымыз ылғи да айтып келеді.

Азаматтық ауызбірлік ауадай қажет болып отырған кезде азаматтық қоғамды одан әрі дамыту қазіргі реформаның бір бағыты. Жалпы, азаматтық қоғамды қалыптастыру орайында бізде бұрыннан келе жатқан Қазақстан халқы Ассамблеясы арнайы жоспар қабылдап, этномәдени бірлестіктер қоғамдық жұмыстарға үздіксіз араласып келеді.

Бүгінгі реформада мемлекеттік емес секторды жергілікті басқару органдарымен белсенді ынтымақтастыру жоспарланған. Осы тапсырмалар тиісінше міндетті түрде орындалуы қажет. Әлемді сілкіниске салған табиғи апаттарға, экстремистік әрекеттер мен экономикалық дағдарыстар және саяси-әскери қақтығыстар сияқты сыртқы жағымсыз факторлардың да кері әсері аз болмай тұр. Соған қарамастан, дер кезінде жедел іс-қимылдарымыз бен экономикалық-әлеуметтік қорғану шараларын қолданып, ұдайы алға басып келеміз. Елбасы атап көрсеткендей, ең басты құндылығымыз, тәуелсіздігіміздің тірегі – ел бірлігін көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек. «Төртінші реформаның бірегейлік пен бірлік деген бағыттарын қалыптастыру үшін екі негізгі тетік қалыптасқан. Оның біріншісі – Қазақстан халқы Ассамблеясы институты. Екіншісі – барша қазақстандықтардың алпыс екі тамырына қан теуіп, рухын көтеретін қазақ халқының дана халық екенін әлемге паш ететін, жүрегімізге жылы, қонымды да жақын болған жаңа идея ол – Мәңгілік Ел, жалпыұлттық патриоттық идеясы» деді Елбасымыз.

Мемлекетімізді, экономика мен қоғамды дамыту үшін қағидатты жаңа құқықтық орта қалыптастыратын 59 заң күшіне еніп, қызмет атқаруда. Реформа мемлекеттік қызметтегі жүйені өзгертеді. Бұл өте қажет. Жоғары оқу орындарын бітіре сала бірден басшылық қызметке орналаса қалатын дөкейлердің қауқарсыз балаларының саны азаяды.

Осы тұрғыдан «100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын жүзеге асыру арқылы жаңа белестерді бағындырып, шеберліктің шыңына жете білсек, өмір сапасын жақсартамыз. Ерінбей еңбек етсек, талмай ғылым іздеп, жалықпай техниканы меңгерсек, тұрмысымыз жақсы, абыройымыз асқақ болады. Мемлекетіміздің тәуелсіздігін, қуаттылығы мен тұрақтылығын, қауіпсіздігі мен беркесін, сәулетті де дәулетті тұрмысын гүлдендіре аламыз. Ғасырлар қойнауында ата-бабаларымыздың көптеген ұрпақтары үшін Қазақстанның тәуелсіздігі асыл арман болып келсе, ол қазір бірте-бірте орындалып келеді.

Әлемнің ұлы ойшылдарының бірі Вольтер «Мемлекетті құру үшін бір ғана ұлы тұлға жеткілікті» деген екен. Көрегенділігі мен даналығында шек жоқ, алыстан көздейтін алғыр, аса көрнекті реформатор, белгілі стратег, талабы биік, талғамы зор, жасампаз тұлға, Қазақстан халықтар достығының символы болған, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев жаңа идеялармен алдын ала дұрыс жоспарлар және бағдарламалық ұсыныстар жасауда жаһанның ірі танымал саясаткері, әлемнің қайталанбас заман тұлғасы екенін айтқым келеді. Ол – ортақ Отанымыз, туған топырағымыз, қасиетті мекеніміз мәңгілік Қазақ елін дәулетті, өркениетті елдер қатарына қосқан көшбасшы ғана емес, сонымен бірге, әр азаматтың бақуатты, алаңсыз өмір сүруіне жағдай жасаған ұлы тұлға.

Ел келешегін әріден ойлайтын Елбасымыздың кемел саясатының арқасында, бүгінде ұлт пен ұлыстардың бірлікынтымағының ұйытқысы болған мәртебелі қазақ халқының ілтипаттығы мен кеңдігінің арқасында бүгінде көпұлтты мемлекетімізде ынтымақтың ошағы жағылып, тұрақтылықтың туы тігілді. Осындай елімізде барша қазақстандықтарды бір мақсатқа жұмылдырып, біздің ортақ арманымыз Ұлы Дала елін теңдесі жоқ бірліктің арқасында жасампаз ұлы істермен биік белестерге көтере алатынымызға мен кәміл сенемін. Себебі, біздің тірегіміз – Тәуелсіздік, тілегіміз – Тұрақтылық, білегіміз – Бірлік.

Болмыс-бітімінде әлеумет сүйісінетін қасиеттері мол мәртебелі қазақ халқының дарындылар мен даналарды, данышпандар мен ұлыларды, Нұрсұлтандай көсемдерді туғызған жомарт қазақ халқының ақыл-ой біліміне, орасан зор қабілетіне сенемін. Бар әлеуетін әлі алмаған, болашақта алатын қазақ халқының Мәңгілік Ел аясында әлі талай асуларды асып, талай белестерді бағындыратын парасаты мен талантына, қайсар рухына сенемін.

Тұңғыш Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясында Мәңгілік Елге бастайтын абыройлы да мәртебелі жолдың іргесін қалап, халқымыздың асқақ арманы мен биік мұраттарына жол бастады. Мемлекетіміз абыройлы жеңістерге жетіп, өркениетті, дәулетті ел қатарында болып, әлем сахнасында ұлттық мемлекет ретінде салтанат құратынына сенемін. Салтанатымыз қашанда баянды болсын, мәңгілік болсын, ардақты Қазақ елі, құрметті әзиз халқым!

АЛМАТЫ.

Толық қолдаймыз

Глюзя АЛПЫСБАЕВА,
кәсіпкерлер палатасы қалалық филиалының басшысы.

Мен, облыстық кәсіпкерлер палатасы Ақсу қаласы филиалының басшысы, жеке кәсіпкер ретінде ағымдағы жылда жария етілген Елбасымыздың «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» мақаласын толықтай қолдаймын.

Ұлт Жоспарында отандық өндірістің дамуына шетел инвесторларын тарту, орта және шағын бизнесті жан-жақты қолдау шаралары көрсетілгені мені аса қуантады.

Сонымен қатар, 2015 жылғы 13 қаңтарда Парламент депутаттары Мәжілісті кезектен тыс тарату және кезектен тыс сайлау өткізу жөнінде ұсыныс жасады. Мәжілісті қайта жасақтау елімізде қазіргі қалыптасқан экономикалық жағдайда аса қажет болып отыр.

Мен депутаттардың бұл ұсынысын толықтай қолдаймын. Себебі, кезектен тыс парламенттік сайлау өткізу ұлттық бизнеске, жалпы мемлекетіміздің дамуына теріс әсер ету қаупін тудыратын жағдайлардан қиындықсыз өтуге жол береді.

Өзім кәсіпкерлер палатасы филиалының басшысы болып 2014 жылғы сәуір айынан қызмет атқарудамын. Оған қоса жеке кәсіппен де айналысамын. Бүгінгі күні өңірде 3082 кәсіпкерлік субъектілер тіркелген, оның ішінде 2597 – жеке кәсіпкерлер. Облыста кәсіпкерліктің қарқынды дамуына қажетті жағдайлар тудырылған. Жылдан-жылға ауыл шаруашылығына, жеке кәсіпкерлерге, сауда орындарының дамуына мемлекет жағынан толықтай қолдау көрсетіліп отыр. Сондықтан әлемде орын алып жатқан экономикалық қиындықтардан сүрінбей өтетінімізге сенімдіміз.

Сол үшін, біз, Ақсу өңірінің кәсіпкерлері, Парламент депутаттарының бұл шешімін толық.

Ақсу қаласы.

Қазақстан Республикасының Заңы

Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізу кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы

1-бап. Қазақстан Республикасының мына заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізілсін:

1. 2014 жылғы 5 шілдедегі Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне (Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2014 ж., №18-I, 18-II, 92-құжат; №21, 122-құжат; №23, 143-құжат; №24, 145, 146-құжаттар; 2015 ж., №1, 2-құжат; №2, 6-құжат; №7, 33-құжат; №8, 44, 45-құжаттар; №9, 46-құжат; №10, 50-құжат; №11, 52-құжат; №14, 71-құжат; №15, 78-құжат; №16, 79-құжат; №19-I, 101-құжат; №19-II, 102, 103, 105-құжаттар; №20-IV, 113-құжат; №20-VII, 115-құжат; №21-II, 130-құжат; №21-III, 137-құжат; 2015 жылғы 18 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қайырымдылық мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 19 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпаратқа қол жеткізу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 19 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 20 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне индустриялық-инновациялық саясат мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 17 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 20 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік көрсетілетін қызметтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 17 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 20 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 21 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жеке тұлғалардың кірістері мен мүлкін декларациялау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 25 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне еңбекті реттеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 23 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 26 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 24 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 26 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне халықтың көші-қоны және жұмыспен қамтылуы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 24 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 27 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне екінші деңгейдегі банктердің жұмыс істемейтін кредиттері мен активтері, қаржылық қызметтер көрсету және қаржы ұйымдары мен Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 24 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 1 желтоқсанда «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне органикалық өнім өндіру және агроөнеркәсіптік кешенді дамыту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 27 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 5 желтоқсанда «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу және кедендік әкімшілендіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 3 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2015 жылғы 8 желтоқсанда «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік сатып алу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 4 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы; 2016 жылғы 16 қаңтарда «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне бағалы металдар мен асыл тастар мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2016 жылғы 14 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы):

1) мазмұны мынадай мазмұндағы 434-1 және 488-1-баптардың тақырыптарымен толықтырылсын:

«434-1-бап. Жеке тұлғалардың спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларда жүріс-тұрыс қағидаларын бұзуы»;

«488-1-бап. Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру тәртібін бұзу»;

2) мынадай мазмұндағы 434-1 және 488-1-баптармен толықтырылсын:

«434-1-бап. Жеке тұлғалардың спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларда жүріс-тұрыс қағидаларын бұзуы

1. Жеке тұлғалардың спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларда жүріс-тұрыс қағидаларын:

1) спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарға алкоголь өнімін, металл, шыны ыдыстағы өнімді, пиротехникалық бұйымдарды және пайдаланылуы адамдардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіруі не жеке және заңды тұлғаларға материалдық нұқсан келтіруі мүмкін өзге де заттарды алып кіру;

2) спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық алауыздықты қоздыруға бағытталған, сол сияқты жеке тұлғалардың құқықтарын кемсітетін плакаттарды, эмблемаларды, транспаранттарды және өзге де көрінетін заттарды пайдалану түрінде бұзуы, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, –

жеке тұлғаларға жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекет –

жеке тұлғаларға қырық айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.»;

«488-1-бап. Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру тәртібін бұзу

1. Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру тәртібін жергілікті атқарушы органдарға мәдениет туралы және дене шынықтыру және спорт туралы заңнамада көзделген ақпаратты бермеу немесе уақтылы бермеу түрінде бұзу –

жеке тұлғаларға – жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде, заңды тұлғаларға елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер (әрекетсіздік) –

жеке тұлғаларға – қырық айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде, заңды тұлғаларға жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.»;

3) 685-бапта:

бірінші бөлік «433 (бірінші бөлігінде),» деген сөздерден кейін «434-1,» деген цифрлармен толықтырылсын;

екінші бөліктің 2) тармақшасы «433 (бірінші бөлігінде),» деген сөздерден кейін «434-1,» деген цифрлармен толықтырылсын;

4) 729-баптың бірінші бөлігі «464 (бірінші бөлігінде),» деген сөздерден кейін «488-1,» деген цифрлармен толықтырылсын.

2. «Мәдениет туралы» 2006 жылғы 15 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңына (Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2006 ж., №24, 147-құжат; 2008 ж., №23, 124-құжат; 2010 ж., №5, 23-құжат; №10, 49-құжат; №15, 71-құжат; №24, 149-құжат; 2011 ж., №5, 43-құжат; №11, 102-құжат; 2012 ж., №2, 13-құжат; №3, 25-құжат; №15, 97-құжат; 2013 ж., №9, 51-құжат; №14, 75-құжат; 2014 ж., №1, 4-құжат; №10, 52-құжат; №19-I, 19-II, 96-құжат; 2015 ж., №10, 50-құжат; №19-II, 105-құжат; 2015 жылғы 18 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қайырымдылық мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы):

1) 1-бап мынадай мазмұндағы 13-2), 13-3), 13-4) және 13-5) тармақшалармен толықтырылсын:

«13-2) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар – халыққа музыкалық-эстетикалық тәрбие беруге, оның рухани және эстетикалық сұраныстарын қанағаттандыруға бағытталған, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындарда өткізілетін, осы іс-шараларда екі жүз және одан көп көрерменнің бір мезгілде болуы көзделетін іс-шаралар;

13-3) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындар – ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге ыңғайластырылған объектілер мен құрылыстар, сондай-ақ осы мақсаттар үшін арнайы жасалмаған өзге де орындар (стадиондар, спорт сарайлары, ипподромдар, демалыс аймақтары, саябақтар, гүлзарлар, алаңдар, көшелер);

13-4) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақыт – ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарға алғашқы көрермен кірген (келген) кезден бастап іс-шаралар аяқталғанға және осы орындардан соңғы көрермен шыққанға (кеткенге) дейінгі уақыт;

13-5) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараны ұйымдастырушы – бастамасы бойынша ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шара өткізілетін жеке немесе заңды тұлға;»;

2) 9-1-бап мынадай редакцияда жазылсын:

«9-1-бап. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру тәртібі

1. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындар санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға және өрт қауіпсіздігі талаптарына сәйкес келуге тиіс.

2. Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізу қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулық ішкі істер органдары мен мәдениет, дене шынықтыру және спорт саласындағы уәкілетті органның бірлескен бұйрығымен бекітіледі.

3. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу үшін жергілікті атқарушы органдар ұйымдастыру комитеттерін құрады, олар осы іс-шараларды дайындауға және өткізуге қатыстырылған ұйымдардың қызметін үйлестіреді.

4. Жеке тұлғалар мен қатысушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуді күрделендіретін құрылыстарды, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындарды пайдалану және өрт қауіпсіздігі қағидаларының талаптарын, оның ішінде мінберлердің тіреуіш конструкцияларының ескіруі, мінбер астындағы үй-жайларда жанатын қауіпті заттар мен материалдардың орналастырылуы, авариялық жарық берудің және эвакуациялау жолдарының болмауы, өртке қарсы қорғану құралдарының болмауы немесе олардың ақаулы болуы бөлігінде бұзушылықтар, сондай-ақ өрттің туындауына әкеп соғуы мүмкін электр жабдығын монтаждау және пайдалану қағидаларын, санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда қатысушылар мен көрермендердің қауіпсіздік жағдайларын бұзушылықтар анықталған жағдайда, ішкі істер органдары не халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы мемлекеттік орган енгізетін ұсыну бойынша жергілікті атқарушы органдар қауіпсіздік жағдайларының анықталған бұзушылықтары жойылғанға дейін осындай іс-шараларды өткізуге тыйым салады.

5. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушылар:

1) жеке тұлғалардың қауіпсіздігі, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындардың, оның ішінде олардағы мүліктің сақталуы үшін жағдайлар жасауға, сондай-ақ ішкі істер органдарына қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуде жәрдемдесуге;

2) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындармен шекаралас аумақтың абаттандырылуы бұзылған жағдайда, оны қалпына келтіруді қамтамасыз етуге;

3) іс-шара өткізілетін күнге дейін күнтізбелік он күннен кешіктірмей – көрермендердің болжалды саны туралы, күнтізбелік бір күн бұрын – сатылған билеттердің, берілген рұқсаттамалардың, оның ішінде көлік құралдарына рұқсаттамалардың, сондай-ақ ішкі істер және денсаулық сақтау органдарының арнаулы техникасына, мүгедектердің көлік құралдарына арналған тұрақ орындарының саны туралы жергілікті атқарушы органдарға ақпарат беруге;

4) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда көрермендердің жүріс-тұрыс қағидаларын орналастыруға міндетті.

6. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде жеке және заңды тұлғаларға келтірілген зиян Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасына сәйкес өтеледі.»;

3) 11-бап мынадай редакцияда жазылсын:

«11-бап. Жеке тұлғалардың мәдениет саласындағы құқықтары мен міндеттері

1. Жеке тұлғалардың ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін кезде әртүрлі нышанды және жеке-дара пікірін жария білдірудің Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де құралдарын пайдалануға құқығы бар.

2. Жеке тұлғалар:

1) Қазақстан Республикасының мәдениет саласындағы заңнамасының талаптарын сақтауға;

2) мәдени құндылықтарды сақтауға қамқорлық жасауға;

3) қазақ халқының және этностық топтардың ұлттық мәдениетін, әдет-ғұрыптарын, дәстүрлерін, мемлекеттік тілді және басқа да тілдерді құрметтеуге;

4) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар және мәдениет саласындағы өзге де іс-шаралар өткізілетін орындарда қоғамдық тәртіпті сақтауға;

5) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда қоғамдық тәртіпті бұзуға арандататын әрекеттерге жол бермеуге, айналадағыларға қауіп туғызатын құқыққа қарсы акциялар жасамауға міндетті.

3. Жеке тұлғаларға:

1) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарға алкоголь өнімін, металл, шыны ыдыстағы өнімді, пиротехникалық бұйымдарды және пайдаланылуы адамдардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіруі не жеке және заңды тұлғаларға материалдық нұқсан келтіруі мүмкін өзге де заттарды алып кіруге;

2) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта сахналарға, ареналарға, төсеніштерге, оркестр ұраларына, сондай-ақ көрермендер орналасқан орындарға адамдардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіретін кез келген заттарды лақтыруға;

3) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта шарбақтар мен қоршауларды, турникеттердің шегінен өз бетімен шығуға;

4) ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық алауыздықты қоздыруға бағытталған, сол сияқты жеке тұлғалардың құқықтарын кемсітетін плакаттарды, эмблемаларды, транспаранттарды және өзге де көрінетін заттарды пайдалануға тыйым салынады.».

3. «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» 2010 жылғы 24 маусымдағы Қазақстан Республикасының Заңына (Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2010 ж., №12, 60-құжат; 2011 ж., №1, 2-құжат; №11, 102-құжат; №12, 111-құжат; 2012 ж., №2, 11, 14-құжаттар; №3, 21-құжат; №4, 30-құжат; №6, 46-құжат; №8, 64-құжат; №11, 80-құжат; №15, 97-құжат; №23-24, 125-құжат; 2013 ж., №9, 51-құжат; №14, 75-құжат; №15, 81-құжат; 2014 ж., №4-5, 24-құжат; №7, 37-құжат; №10, 52-құжат; №19-I, 19-II, 96-құжат; №21, 122-құжат; №23, 143-құжат; №24, 145-құжат; 2015 ж., №8, 45-құжат; №11, 52, 57-құжаттар; №19-II, 102-құжат; №20-IV, 113-құжат):

76-баптың 1-тармағының 12-1) тармақшасында:

бірінші бөлік «көрсетілетін қызметтерді,» деген сөздерден кейін «және (немесе) «Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластеріне қатысушылардың жобаларын» деген сөздермен толықтырылсын;

екінші бөлік «тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды» деген сөздерден кейін «және (немесе) «Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластері қатысушыларының жобаларын» деген сөздермен толықтырылсын;

төртінші бөлік мынадай мазмұндағы екінші сөйлеммен толықтырылсын:

«Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластері туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес дербес кластерлік қорға ақша жіберу де «Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластеріне қатысушылардың жобаларын қаржыландыру жөніндегі міндеттемелерді орындау деп танылады.».

4. «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңына (2015 жылғы 20 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы):

13-баптың 1-тармағының бірінші абзацы мынадай редакцияда жазылсын:

«1. Жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдарға, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға (өз қызметін тұрақты емес немесе басқа жұмыстан босатылған негізде жүзеге асыратын мәслихат депутаттарын қоспағанда), мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдарға (Қазақстан Республикасының Президенттігіне, Қазақстан Республикасы Парламентінің немесе мәслихаттарының депутаттығына, аудандық маңызы бар қалалардың, кенттердің, ауылдардың, ауылдық округтердің әкімдігіне, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқарудың сайланбалы органдарына мүшелікке кандидаттарды, квазимемлекеттік сектор субъектілерде қызметін жүзеге асыратын адамдарды қоспағанда), лауазымды адамдарға:».

5. «Дене шынықтыру және спорт туралы» 2014 жылғы 3 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңына (Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2014 ж., №14, 85-құжат; №19-I, 19-II, 96-құжат; 2015 ж., №10, 50-құжат; №20-IV, 113-құжат; 2015 жылғы 18 қарашада «Егемен Қазақстан» және «Казахстанская правда» газеттерінде жарияланған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қайырымдылық мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы):

1) 1-бап мынадай мазмұндағы 40-1), 41-1), 41-2) және 41-3) тармақшалармен толықтырылсын:

«40-1) спорттық-бұқаралық іс-шаралар – адамның дене бітімін және зияткерлік қабілеттерін дамытуға, саламатты өмір салтын насихаттауға бағытталған, спорт құрылыстары мен объектілерінде, сондай-ақ спорттық-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған ашық жерлерде өткізілетін, осы іс-шараларда екі жүз және одан көп көрерменнің бір мезгілде болуы көзделетін іс-шаралар;»;

«41-1) спорттық-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындар – спорттық-бұқаралық іс-шараларды өткізуге ыңғайластырылған объектілер мен құрылыстар, сондай-ақ осы мақсаттар үшін арнайы жасалмаған өзге де орындар (демалыс аймақтары, ипподромдар, цирктер, саябақтар, гүлзарлар, алаңдар, көшелер);

41-2) спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақыт – спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарға алғашқы көрермен кірген (келген) кезден бастап іс-шаралар аяқталғанға және осы орындардан соңғы көрермен шыққанға (кеткенге) дейінгі уақыт;

41-3) спорттық-бұқаралық іс-шараны ұйымдастырушы – бастамасы бойынша спорттық-бұқаралық іс-шара өткізілетін жеке немесе заңды тұлға;»;

2) 5-бап мынадай редакцияда жазылсын:

«5-бап. Жеке тұлғалардың дене шынықтыру және спорт саласындағы құқықтары мен міндеттері

1. Жеке тұлғалардың:

1) дене шынықтырумен және спортпен айналысуға;

2) дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық бағыттағы қоғамдық бірлестіктерге кіруге;

3) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларға қатысуға;

4) мемлекеттік және жеке спорт құрылыстары мен көрсетілетін қызметтерді пайдалануға;

5) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін кезде әртүрлі нышанды және жеке-дара пікірін жария білдірудің Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де құралдарын пайдалануға құқығы бар.

2. Жеке тұлғалар:

1) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда қоғамдық тәртіпті сақтауға;

2) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда қоғамдық тәртіпті бұзуға арандататын әрекеттерге жол бермеуге, айналадағыларға қауіп туғызатын құқыққа қарсы акциялар жасамауға міндетті.

3. Жеке тұлғаларға:

1) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарға алкоголь өнімін, металл, шыны ыдыстағы өнімді, пиротехникалық бұйымдарды және пайдаланылуы адамдардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіруі не жеке және заңды тұлғаларға материалдық нұқсан келтіруі мүмкін өзге де заттарды алып кіруге;

2) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта мінберлерге, футбол, хоккей және өзге де спорт алаңдарына адамдардың өмірі мен денсаулығына қатер төндіретін кез келген заттарды лақтыруға;

3) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта шарбақтар мен қоршаулардың, турникеттердің шегінен өз бетімен шығуға;

4) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін уақытта әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық алауыздықты қоздыруға бағытталған, сол сияқты жеке тұлғалардың құқықтарын кемсітетін плакаттарды, эмблемаларды, транспаранттарды және өзге де көрінетін заттарды пайдалануға тыйым салынады.»;

3) 38-бапта:

тақырып мынадай редакцияда жазылсын:

«38-бап. Спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу қағидалары»;

мынадай мазмұндағы 11, 12, 13, 14 және 15-тармақтармен толықтырылсын:

«11. Спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушылар іс-шара өткізілетін күнге дейін күнтізбелік он күннен кешіктірмей – көрермендердің болжалды саны туралы, күнтізбелік бір күн бұрын – сатылған билеттердің, берілген рұқсаттамалардың, оның ішінде көлік құралдарына рұқсаттамалардың, сондай-ақ ішкі істер және денсаулық сақтау органдарының арнаулы техникасына, мүгедектердің көлік құралдарына арналған тұрақ орындарының саны туралы жергілікті атқарушы органдарға ақпарат беруге міндетті.

12. Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізу қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулық ішкі істер органдары мен мәдениет, дене шынықтыру және спорт саласындағы уәкілетті органның бірлескен бұйрығымен бекітіледі.

13. Спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу үшін жергілікті атқарушы органдар ұйымдастыру комитеттерін құрады, олар осы іс-шараларды дайындауға және өткізуге қатыстырылған ұйымдардың қызметін үйлестіреді.

14. Спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушылар:

1) жеке тұлғалардың қауіпсіздігі, спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындардың, оның ішінде олардағы мүліктің сақталуы үшін жағдайлар жасауға, сондай-ақ ішкі істер органдарына қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуде жәрдемдесуге;

2) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындармен шекаралас аумақтың абаттандырылуы бұзылған жағдайда, оны қалпына келтіруді қамтамасыз етуге;

3) спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда көрермендердің жүріс-тұрыс қағидаларын орналастыруға міндетті.

15. Ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде жеке және заңды тұлғаларға келтірілген зиян Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасына сәйкес өтеледі.»;

4) 39-бапта:

6-тармақ мынадай редакцияда жазылсын:

«6. Жеке тұлғалар мен қатысушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуді күрделендіретін спорт құрылыстарын, спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шараларды өткізуге арналған орындарды пайдалану және өрт қауіпсіздігі қағидаларының талаптарын, оның ішінде мінберлердің тіреуіш конструкцияларының ескіруі, мінбер астындағы үй-жайларда жанатын қауіпті заттар мен материалдардың орналастырылуы, авариялық жарық берудің және эвакуациялау жолдарының болмауы, өртке қарсы қорғану құралдарының болмауы немесе олардың ақаулы болуы бөлігінде бұзушылықтар, сондай-ақ өрттің туындауына әкеп соғуы мүмкін электр жабдығын монтаждау және пайдалану қағидаларын, санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды, спорттық және спорттық-бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда қатысушылар мен көрермендердің қауіпсіздік жағдайларын бұзушылықтар анықталған жағдайда, ішкі істер органдары не халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы мемлекеттік орган енгізетін ұсыну бойынша жергілікті атқарушы органдар қауіпсіздік жағдайларының анықталған бұзушылықтары жойылғанға дейін осындай іс-шараларды өткізуге тыйым салады.»;

7-тармақ алып тасталсын.

2-бап. Осы Заң 2015 жылғы 11 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілетін 1-баптың 3-тармағын қоспағанда, алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының Президенті
Н.НАЗАРБАЕВ.

Астана, Ақорда, 2016 жылғы 22 қаңтар
446-V ҚРЗ

Еліміздегі сот қызметі реформаға сай дамып келеді

(Соңы. Басы 1-бетте).

Сондай-ақ, отырыста азаматтық және әкімшілік істер бойынша құқық қолдану практикасының өзекті мәселелері туралы Жоғарғы Соттың азаматтық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы Еліс Әбдіқадыров та сөз алды. Ол бірыңғай сот практикасын қалыптастыру – қорытуларды жүргізу, нормативтік қаулыларды қабылдау, сот істерінің электронды жіктегішін жасау және енгізу бойынша жұмыстың маңыздылығына тоқталды.

– 2015 жылы соттардың оңалту және банкроттық туралы заңнаманы қолдануы, азаматтардың тұрғын үйді жекешелендіруі, авторлық құқық және сабақтас құқықтар, моральдық зиянды өтеу туралы заңнаманы қолдану практикасы, сот төрелігіне қол жеткізу құқығы және Жоғарғы Соттың сот актілерін қайта қарау жөніндегі өкілеттілігі туралы нормативтік қаулылар қабылданды, – деді.

Сонымен қатар, қылмыстық істер бойынша сот төрелігін сапалы жүзеге асыру туралы айтқан Жоғарғы Соттың қылмыстық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы Абай Рахметулин өткен жылда республика соттарына 2014 жылмен салыстырғанда бес мыңға артық қылмыстық істер түскендігін мәлімдеді. Оның пікірінше, тергеу судьялары институты жұмыс істеген кезеңінде қалыптасып, өзін-өзі ақтаған. «Жалпы алғанда өткен жылы тергеу судьяларының карауына 25 мыңнан астам өтініштар, шағым және ұсыным түсті. Оның ішінде 2 732 өтініш ҚПК-нің 106-бабының тәртібінде қылмыстық қудалау органдарының іс-әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) және прокурор шешіміне, олардың бірқатары толық көлемде немесе ішінара қанағаттандырылған», деді ол.

Жоғарғы Сотта құрылған жаңа мамандандырылған сот алқасының жұмысы жөнінде аталған мекеменің төрайымы Айгүл Қыдырбаева сөйледі. Оның сөзіне қарағанда, инвестициялық даулар бойынша жеке сот ісін жүргізуді қалыптастыру «100 нақты қадам» Ұлт Жоспарының 23-қадамында көрсетілген бағыттар бойынша пікір білдіріп, инвестициялық алқаның соттылығы мен Жоғарғы Сот жанында құрылған Халықаралық кеңес қызметі туралы кеңінен баяндады. Мәжілісте Жоғарғы Сот судьясы, Сот жюриінің төрағасы Моряк Шегенов, Жоғары Сот Кеңесінің төрағасы Анатолий Смолин және Жоғарғы Сот жанындағы Соттардың қызметін қамтамасыз ету департаментінің басшысы Ілияс Испанов сөз алып, жиналғандарды электрондық сот төрелігін енгізу бойынша атқарылған жұмыс туралы хабардар етті. Құқық қорғау саласындағы құзырлы органдар арасында сот органдарының «Төрелік» атты автоматтандырылған ақпараттық-талдау жүйесі өткен жылдан қолданыла бастағаны да айтылды.

Сонымен қатар, істерді автоматты түрде бөлудің тетігін жетілдіру, сот жүйесін мүдделі мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерімен ықпалдастыру, «Сот кабинеті» сервисін дамыту сынды тақырыптар да күн тәртібіндегі талқыға түскен мәселелердің бірі болды.

Жиын соңына қарай отырысты қорытындылаған Жоғарғы Сот Төрағасы Қайрат Әбдіразақұлы Мәми биылғы жылға бірқатар міндеттерді жүктеді.

Оның айтуынша, көрсеткіштер соттардың өткен жылғы сот төрелігін іске асыру бойынша сапалы жұмысын куәландырған: 2015 жылы соттар істерді 2,5 пайызға артық аяқтаған, сот актілерінің абсолюттік көпшілігі заңды әрі негізді деп танылған. Ал жаңа қылмыстық және қылмыстық-процестік заңнаманың жағдайларында соттарға түскен барлық қылмыстық істердің үш бөлігінен астамы қылмыстық теріс қылықтарды құраған. Әрбір оныншы іс бойынша сотқа дейінгі тергеу жеделдетілген тәртіпте аяқталып, 1 423 іс бойынша жеңілдетілген сотқа дейінгі тергеу жүргізілген. Кінәні мойындау туралы мәмілелер бойынша да белгілі практика қалыптаса бастаған. Мұны келісімдік іс жүргізуде қарау үшін 2,5 мыңнан астам қылмыстық іс түсуінен де аңғаруға болады екен.

Сондықтан да сапалы судьялық корпусты қалыптастыру мәселелерінде сот төрелігін жоғары моральдық қағидаттары бар ең лайықты кәсіби мамандар іске асыруға тиіс әрі асырады да. Осыған байланысты Жоғары Сот Кеңесі түбегейлі реформаланды. Сот төрелігі институтын Жоғарғы Соттың қарамағына беру мәселелері заңнамалық деңгейде шешілді.

Атап айтқанда, «100 нақты қадам» Ұлт Жоспарын орындау бойынша қажетті заңнамалық жұмыс атқарылып, сот жүйесин реформалау жөніндегі 11 қадамның барлығын іске асыру бойынша қажетті заңнамалық жұмыс атқарылды, – деді Қайрат Әбдіразақұлы.

Жалпы, 2016 жылдан бастап енгізілген сот ісін жүргізудің үш сатылы үлгісі халықаралық стандарттарға сай келетіндігі, сот шешімдеріне тезірек күшіне енуге мүмкіндік беретіндігі және процесті жасанды түрде созу мүмкіндігін төмендететіндігі атап өтілді. Соттардың залдары сот талқылауын аудио, бейнежазба аппаратурасымен жабдықталуда және жазуды тоқтата тұру немесе редакциялау мүмкіндігінің жоқтығы да айтылды. Төраға тілге тиек еткен мәселелер қатарында соттарды реформалау бойынша бірқатар институттық шешімдер ерекше белгіленді. Олардың ішінде құрметті демалысқа шыққан судьяларды зейнетақымен қамсыздандырудың жаңа жүйесі: яғни, осы жылдан бастап зейнеткер судьяларға ай сайынғы өмір бойғы қамтылым төленетін болады. Бұл ретте, зейнеткер судьялардың қызметіне кез келген шектеулер қойылмайтындығын да ескере кеткен жөн.

Жоғарғы Сот Төрағасы түйінсөзде соңғы кездері елде орын алып жатқан қоғамдық әлеуметтік-саяси жағдайларға да тоқталып өтті. Мемлекет басшысының арнайы Жарлығы негізінде бекітілген, ағымдағы жылдың 20 наурызында болатын Парламент Мәжілісі депутаттарының кезектен тыс сайлауы мен жергілікті мәслихаттар депутаттарының сайлауына да баса назар аударды. Ол сайлау заңнамасының бұзушылықтарына байланысты барлық шағымдар мен өтініштерді соттар қысқа мерзімдерде және кідіріссіз карауды қамтамасыз етуге міндетті екендігіне ерекше тоқталды.

Сондықтан да Жоғарғы Сот судьялары мен облыстық соттардың төрағалары алдында алдағы электоралдық кезеңде соттардың жұмысын жоғары деңгейде қамтамасыз ету міндеті қойылып отыр. Осы міндетті мінсіз орындап шығуға әрқайсымыз атсалысуымыз қажет, – деді төраға.

Сонымен қатар, Мемлекет басшысы бірнеше рет айтқан реформалардың іске асырылуына жергілікті жерлердегі бірінші басшылардың дербес жауаптылығы туралы ескертуді сала мамандарының қаперіне салып өтті.

Айта кетейік, мәжіліс шеңберінде қылмыстық және азаматтық сот ісін жүргізу, Жоғарғы Сот жанындағы соттардың қызметін қамтамасыз ету департаменті мен оның аумақтық бөлімшелерінің 2015 жылғы жұмысының қорытындыларын шығару мәселелері бойынша Жоғарғы Сот алқаларының кеңейтілген отырыстары өткізілді. Бұдан басқа, «Арбитраж мәселелері бойынша заңнамалық новеллалар туралы» тақырыбында семинар ұйымдастырылды.

Нұрлыбек ДОСЫБАЙ,
журналист.

Әлемдегі 70 ел

ресми түрде ЭКСПО-2017 көрмесіне қатысатындығын растады

Сыртқы істер министрінің бірінші орынбасары, ЭКСПО-2017 көрмесінің комиссары Рәпіл Жошыбаев Латвия Республикасының Қазақстандағы Төтенше және өкілетті елшісі Юрийс Погребняксмен кездесті.

Тараптар «жасыл энергетика» саласында одан әрі ынтымақтасудың келешегі жөнінде пікір алмасып, Латвияның Астана көрмесіне қатысуының мәселелерін талқылады.

Р.Жошыбаев Қазақстанның көрмеге дайындық шеңберіндегі атқарылып жатқан жұмысы туралы хабарлап, латвиялық тараптың ЭКСПО-2017 көрмесіне қатысуы Қазақстан мен Латвия арасындағы ынтымақтастыққа жаңа серпін беретінін атап өтті.

Өзі тарапынан Ю.Погребнякс Латвия үкіметінің ЭКСПО-2017 көрмесіне ресми түрде қатысатындығын растайтын нотаны табыстады. Оның айтуынша, Латвия Халықаралық көрме бюросына мүше емес елдердің қатарында және бірнеше рет ЭКСПО көрмесінің қатысушысы болған. ЭКСПО-2017 көрмесіне қатысуын растауы Латвияның Қазақстанға деген жоғары қызығушылығын және ерекше достық қатынастарын көрсетеді.

Латвия 2020 жылға дейін ең «жасыл» мемлекет болуға ұмтылыс жасап отырған елдердің бірі және кездесу барысында Қазақстанмен «жасыл энергетика» саласында ынтымақтасуға дайын екенін білдірді. Латвия Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Жасыл көпір» бағдарламасын даярлау бастамасын қолдаған алғашқы мемлекеттердің бірі және осы бағдарлама бойынша Хартияға қол қойды.

Сонымен, бүгінгі күні Латвия 70-ші мемлекет болып ресми түрде ЭКСПО-2017 көрмесіне қатысатындығын растады.

«Егемен-ақпарат».

Елорда кәсіпорындарында ілгерілеушілік байқалады

Кеше Инвестициялар және даму министрі Әсет Исекешев пен Астана қаласының әкімі Әділбек Жақсыбеков елордадағы өндірістік кәсіпорындар жұмысының жағдайымен танысты.

Алкогольсіз сусындар өндіретін «Кока-Кола Алматы Боттлерс» ЖШС, шыны өңдейтін «КСС-Астана» ЖШС, саудаөндірістік автоматтандырылған кешені «KazTexExpo» ЖШС, жоғары технологиялы электронды-оптикалық жабдықтар шығаратын «Қазақстан ASELSAN инжиниринг» ЖШС және басқа да кәсіпорындар мысалында мемлекеттік индустриялық-инновациялық даму бағдарламасының жобаларын табысты жүзеге асыру сәттері көрсетілді. Қалыптасқан күрделі экономикалық жағдайға қарамастан барлық кәсіпорындар жұмысын жалғастырып қана қоймай, сонымен бірге, жұмыста заманауи технологиялар мен ең жаңа талдамаларды қолдана және тұрғындарды жұмыс орындарымен қамтамасыз ете отырып, өзінің өндірісі мен өткізу рынокын ұлғайтуды жоспарлап отыр. Сол арқылы салықтық түсімдер де бюджетке тұрақты түсуде.

Инвестициялар және даму министрі мен Астана әкімі жоғары технологиялы электронды-оптикалық жабдықтар шығаратын «Қазақстан ASELSAN инжиниринг» ЖШС кәсіпорнында болды. Мұнда тепловизорлар, оптикалық жүйелер, линзалар шығарылады. Жоба Қазақстанның Қарулы Күштері мен басқа да ведомстволарын қажетті оптроникамен қамтамасыз ету үшін жүзеге асырылып отыр. Кәсіпорында 129 жұмыс орны құрылған. Осында шығарылатын электронды-оптикалық жабдықтарды, түнгі көру құралдарын зауыт Қазақстанның, Түркияның, Үндістанның, Қытайдың, ТМД-ның бірқатар еліне шығарады.

Сол сияқты Индустриялық парк аймағында әлемдік өндірушілердің қазіргі заманғы автоматтандырылған жабдықтарымен жарақтанған шыны өңдеу жөніндегі зауыт та орналасқан. Зауыттың өндірістік мүмкіндіктері Қазақстанның құрылыс рынокын энергия үнемдейтін қауіпсіз шыны өнімдерімен қамтамасыз етуге, құрылыста жаңа архитектуралық шешімдерді пайдалануға жағдай жасайды. Қазіргі уақытта зауыт өнімдері Астананың құрылыс нысандарында пайдаланылуда.

Кәсіпорын «Жұмыспен қамтудың жол картасы-2020» бағдарламасы бойынша оқыған 78 маманды жұмыс орындарымен қамтамасыз етіп отыр.

Жұмыс сапары барысында Ә.Исекешев пен Ә.Жақсыбеков металл құрылғылар мен «сэндвич»-панелдер шығаратын кәсіпорын – «СПЭН қорғау құрылғылары зауыты» ЖШС-да да болды. Зауыт өткен жылдың соңында ғана пайдалануға берілген, соған қарамастан қазірдің өзінде 816 млн. теңгенің өнімін шығарып отыр.

Ә.Исекешев пен Ә.Жақсыбеков болған «Қазақстанда жасалған» белгісімен шығарылатын «Univermag.kz» отандық өнімдерді сату орталығы да өткен жылдың соңында ашылған болатын. Бір ай ішінде тауар айналымы 6 млн. теңгені құрады. Тауарларды 35 қазақстандық тауар өндірушілер ұсынып отыр. Кәсіпкерлер отандық өндіріс өнімдеріне деген астаналық тұрғындардың тұрақты қызығушылығын атап көрсетуде. Сондықтан олар осындай дүкендерді Қазақстанның өзге де өңірлерінде ашпақ ниетте.

«Егемен-ақпарат».

Давоста қол жеткен келісім

Швейцария Астанада өткізілетін Халықаралық мамандандырылған ЭКСПО-2017 көрмесіне қатысу келісімшартына ресми түрде қол қойды. Бұл туралы Давос қаласында жыл сайынғы өткізілетін Бүкіләлемдік экономикалық форум аясында белгілі болды.

Келісімшартқа «Астана ЭКСПО-2017» ұлттық компаниясы» АҚ-тың басқарма төрағасы Ахметжан Есімов пен Швейцария Конфедерациясының секция комиссары Мануэль Салхи қол қойды. «Швейцарияның осы бір маңызды шараға қатысатындығына біз өте қуаныштымыз. Швейцария баламалы қуат көздерін белсенді пайдаланатын мемлекеттердің бірі. Оның үстіне, бүгінгі таңда климаттың өзгеруі орын алып жатыр. Сондықтан біз тек энергетика тақырыбын ғана емес, оның қоршаған ортаға ықпалы мәселесін де көтеретін боламыз», – деді өз сөзінде ұлттық компания басшысы А.Есімов.

«ЭКСПО – бұл Швейцария үшін энергоүнемділік пен жасыл технологиялар саласында атқарған жұмысын әлемге паш ететін үлкен мүмкіндік. ЭКСПО-2017 көрмесінің «Болашақ энергиясы» атты тақырыбы уақтылы әрі маңызды. Дүниежүзі бойынша энерготиімділік пен баламалы энергия көздерін дамыту мәселелері ерекше өзекті. Бұл ретте, Швейцарияның әлемге көрсетері көп», – деді Швейцария Конфедерациясының секция комиссары Мануэль Салхи.

Осы келісімшарт арқылы Швейцария ЭКСПО-2017 көрмесіндегі павильондардың бірін таңдап алып, оның қайда орналасатындығын анықтады. Ендігі уақытта швейцариялықтар павильондарының ішкі мазмұны бойынша жұмыс атқаратын болады.

Сонымен қатар, Астана ЭКСПО-2017 Давос қаласында ақпараттық шаралар науқанын жүргізіп жатыр. Автобустар мен отельдер көрме логотипімен безендіріліп, Цюрих қаласының әуежайында арнайы көрме туралы бейнеролик көрсетілуде.

Айта кету керек, бүгінгі таңда 70 мемлекет пен 13 халықаралық ұйым Астанада өтетін ЭКСПО көрмесіне қатысатындығын ресми растады.

Ұлан САНЖАР.

Құқықтық дәрістеме өткізілді

Бақберген АМАЛБЕК, «Егемен Қазақстан».

Ақмола облыстық әділет департаменті Мағжан Жұмабаев атындағы облыстық ғылыми әмбебап кітапханасымен бірлесіп, Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» атты Жолдауы бойынша құқықтық дәрістеме өткізді.

Шара барысында әділет департаментінің атқару өндірісін қамтамасыз ету басқармасының басшысы Манар Байғожина Жанайдар Мусин атындағы Көкшетау қазақ педагогикалық колледжі мен гуманитарлық-техникалық лицей шәкірттеріне Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «100 нақты қадам» Ұлт Жоспары мен 2015 жылдың 30 қарашасында халыққа арнаған «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» Жолдауын кеңінен түсіндіріп өтті. Сонымен қатар, елімізде осы жоспарды іске асыру мақсатында бірқатар жаңа заңдардың қабылданғанына, жыл аяғына дейін тағы басқа да заңнамалық актілерге өзгерістер енгізу көзделіп отырғанына тоқталды.

Пікір алмасу кезінде Жанайдар Мусин атындағы Көкшетау қазақ педагогикалық колледжінің оқушылары Фариза Еншілес пен Лашын Аманбек 2017 жылдан бастап жастардың тегін кәсіптік білім алатынына, жас буынның жұмысшы мамандықтарын меңгеруі қажеттігіне қолдау білдіріп, өздерінің болашақ туралы ойларын ортаға салды. Оқу орнында сайлауға дайындық шарасы барысында тұңғыш дауыс берушілер тізімі әзірленгені, оларға зор жауапкершілік артылатыны да айтылды.

Облыстық кітапхана жанынан құрылған «Серпер» клубының төрағасы Бақытберді Қуатхан замандастарын Жолдаудағы міндеттерді бірлесіп жүзеге асыруға белсене араласуға шақырса, кітапхана қызметкерлері дайындаған «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» көрмесінен де көпшілк келелі ой түйді.

Ақмола облысы.

«Аққұм» – ең үздік бастауыш ұйым

Оралхан ДӘУІТ, «Егемен Қазақстан».

Бастауыш партия ұйымдары бүгінде «Нұр Отан» партиясының негізгі тірегіне, шынайы күшіне айналды десек артық айтқандық емес. Сондықтан болса керек, өткен жылды партия бастауыш партия ұйымының жылы деп жариялап, осының аясында көптеген жұмыстар атқарылды. Солардың бірі – «Үздік бастауыш партия ұйымы» байқауы. Шараның басты мақсаты – еліміз бойынша үздік бастауыш партия ұйымын анықтау және олардың жұмыс тәжірибесін елдің барлық аймақтарында тарату, партиялық және сайланбалы қызметтерге ұсыну, білікті және белсенді бастауыш партия ұйымы төрағаларынан партиялық кадрлардың резервін қалыптастыру және қоғамдық қабылдаулар жұмысын жетілдіру мен партия қызметіне қоғамдастықтың назарын аудару.

«Нұр Отан» партиясы Жамбыл облыстық филиалында 399 бастауыш партия ұйымы бар. Солардың арасынан 30 бастауыш партия ұйымы іріктеліп, облыстық байқауда бақ сынады. Содан оза шыққан 3 жеңімпаз ұйым республикалық сайысқа жолдама алған болатын. Республикалық байқауға 5000-нан астам БПҰ қатысып, оның ішінде 16 БПҰ іріктеп алынды. Олардың қатарынан Жамбыл облысы, Талас ауданының «Аққұм» бастауыш партия ұйымы да көрінді. Байқау қорытындысы бойынша аталған бастауыш партия ұйымы «Үздік бастауыш партия ұйымы» аталымы бойынша бірінші орынды иеленді. Ұйымның жетекшісі – «Төлебай» шаруа қожалығының төрағасы Арқабек Төлебаев.

Республикалық додада мерейі үстем болған бастауыш партия ұйымы «Нұр Отан» партиясы Төрағасының бірінші орынбасары Асқар Мырзахметовтің қолынан «Ең үздік бастауыш партия ұйымы» дипломы мен 700000 теңге қаржылай сыйлық алды. Бұл марапаттың партия облыстық филиалының беделін арттырумен қатар, «Аққұм» бастауыш партия ұйымының да белсенді жұмысын өзгелерге үлгі етері даусыз.

Жамбыл облысы.

Қос тарапты оқыту – өміршең

Апта соңында Орталық коммуникациялар қызметінде қос тарапты дуалды оқытуды енгізу мәселелері бойынша брифинг өткізілді. Брифингте Білім және ғылым вице-министрі Есенғазы Иманғалиев, сондай-ақ, белсенді дуалды оқыту енгізіліп отырған колледж өкілдері және олардың әріптестері қатысты. Баспасөз мәслихаты барысында еңбек нарығына білікті кадрларды даярлаудың маңыздылығына мән берілді.

Рауан ҚАЙДАР, «Егемен Қазақстан».

– 2012 жылдан бастап Қазақстанда дуалды оқыту енгізілгені белгілі. Бұл үшін жаңа Еңбек кодексіне «дуалды оқыту», «дуалды оқыту бойынша келісім» ұғымдары және «дуалды оқыту» атты жаңа бап енгізілді. «Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының ұғымдық аппаратына, Білім және ғылым министрлігінің, жергілікті атқарушы органдардың құзыреттеріне, білім беру практикасына 60 пайыз өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Қазіргі уақытта дуалды оқыту элементтері 348 колледжге енгізілді (2013 жылы – 176 колледж, 2014 жылы – 280 колледж), 1718 кәсіпорынмен 22223 студент, 1952 үш-төрт жақты шарттар мен келісімдер жасасты. Соның ішінде 10 негізгі сала бойынша, 86 мамандық және 159 біліктілігі аса қажетті мұнайгаз, химия, металлургия, ауылшаруашылық, энергетикалық, құрылыс мамандықтары бар. Дуалды оқыту нысанын талдау дуалды оқытуды енгізген колледждердің саны артқанын көрсетті. Ол 2015 жылы 68 бірлікке көбейген. Дуалды оқыту жүйесіне қосылған колледждер мен кәсіпорындар санының артуы студенттерді жұмысқа орналастыруға үлкен көмек болып отыр, деді Білім және ғылым вице-министрі Есенғазы Иманғалиев.

«Дуалды оқытудың стратегиялық альянсы» жобасы шеңберінде Германия кәсіпорындарымен ынтымақтастық жалғасуда. Evonik Industries AG, әлемдегі ең ірі цемент, бетон және металл-құрылым шығаратын химиялық концерн, сонымен қатар, CLAAS и John Deere ауылшаруашылық техникаларын шығаратын әлемдік көшбасшы. 2016 жылдың 15-19 ақпан аралығында Өскемен құрылыс колледж базасында неміс сарапшыларының басшылығымен бірнеше семинар өткізу жоспарланған. GIZ-бен бірлесіп электрондық базаны құру және дуалды оқыту бойынша мониторинг жүргізу үшін электрондық портал әзірленгенін де естеріңізге сала кетсек дейміз.

● *Көрме*

Шегеленген шежіре

Жақында Ұлттық музейде «Тарихи фотосуреттер» байқауының жеңімпаздарын марапаттау рәсімі өтті.

Назарбаев Университеттің әкімшілік қызметкері, әуесқой фотограф Қанат Нұртазинге – «Қазақ хандығының 550 жылдығы», Петропавл қаласындағы «Солтүстік Қазақстан» баспаханасының фототілшісі Вадим Мударисовке – «Ұлы Жеңістің 70 жылдығы», «Оңтүстікфильм» мемлекеттік мекемесі директорының орынбасары, кәсіпқой фотограф Мақсат Шағырбаевқа «Конституцияның 20 жылдығы» және «Қазақстан халқы Ассамблеясының 20 жылдығы» аталымдары бойынша жүлделер табысталды.

Еске сала кетейік, өткен жылдың ақпан айынан бастау алған фотосуретшілер байқауы осы аралықта 300-ден астам туындыны сарапқа сала келіп, Қазақстанның өткен тарихы мен Ұлы Дала көшін көркем бейнеде баяндайтын өнердің сирек түрі арқылы тағылымды жобаны алға оздырды. Үздік үштіктің 21 қаңтар мен 21 ақпан аралығындағы фотошежіресі қазақ тарихының аса маңызды оқиғаларына қоғам назарын айрықша аударуымен тұшымды.

Басты мақсат – ол арқылы жас ұрпақтың бойына туған елдің болашағы мен төл тарихына деген құрмет сезімін қалыптастыру болып табылады. Жобаның ерекшелігі, байқауға танымал 27 фотограф өз жұмысын ұсынған болатын. Бәйгенің тағы бір қыры, оған кәсіби және әуесқой фотографтардың қатысуына бірдей мүмкіндіктер туғызылды. Бірінші турда туындылардың ережеге сай келуі мен кәсіби тұрғыдан орындалу жағы есепке алынса, екінші турда суреттер тақырыпты жоғары деңгейде көрсете алуымен бағаланды. Сондай-ақ, жоба шарты бойынша әр суретші айтулы мерекелердің рухын асқақтатуда айшықты іздер қалдырып, төрт номинацияны қатар қамтулары тиіс еді. Өкінішке қарай, бұл талап үдесінен қатысушылардың ешқайсысы көріне алмады. Сол себепті жекелеген тақырыптар бойынша номинациялар белгіленді.

– Өткен жыл айтулы мерекелерімен есте қалды. Осыған орай біз республикалық фотобайқау жариялаған болатынбыз. Байқау тар ауқымда, белгілі бір тақырыппен шектеліп қалған жоқ, мұнда Қазақстанның тыныс-тіршілігі мен көкжиегі жан-жақты қамтылып, қасқағым сәттегі оқиғалар фототарихқа айналды, – деді байқау жеңімпаздарын марапаттау рәсімінде Ұлттық музейдің директоры Дархан Мыңбай. Ұлттық музейдің еліміздің тарихи, мәдени өміріндегі жаңалықтарды насихаттаудағы мұндай іс-шаралары алдағы уақытта да жалғаса беретінін тілге тиек еткен басшы: «Әрине, бұл мұндағы игі бастамалардың соңы емес, және де осы тақылеттес фотобәйге одан әрмен қарай жалғасын табады деген сенімдеміз.

Шара барысында бір байқағанымыз, бізге әлі де болса фотоөнер саласын дамытуды, фотоөнерге деген қызығушылықты арттыруды қолға алу қажет. Өйткені, елімізде кәсіби фотографтар жеткілікті. Олар бүгінде Қазақстанды шетелдіктерге жаңа қырынан таныту әлеуетіне ие. Біз тарихы терең, сиқыры мол өнер иелеріне қолдау көрсете беруіміз керек. Себебі, шеберлер шежіремізді шегелеп таңбалауда, тарихымызды тапжылмай бедерлеуде көл-көсір іс тындырып отыр», – деді.

Қаршыға КҮЛЕН.

Түркі елдері арасындағы үздік ЖОО атанды

Түркі халықтарының халықаралық конгресі әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне «Түркі елдері арасындағы үздік ЖОО» атағын берді. Бұл жаңалықты Түркі халықтары халықаралық конгресінің президенті Яхья Юсифоглы Алиев университет ұжымымен кездесу барысында мәлім етті.

Гүлзейнеп СӘДІРҚЫЗЫ, «Егемен Қазақстан».

Әлемнің алты академиясының академигі, Түркі халықтары халықаралық конгресінің президенті, доктор Яхья Алиев бұл шешім 47 Түркі халықтары мен ұлыстарын біріктіріп отырған халықаралық конгрестің 2015 жылы желтоқсан айында өткен отырысында бірауыздан мақұлданғанын айтты. Содан соң ол ҚазҰУ ректоры, академик Ғалым Мұтановты «Түркі әлеміне сіңірген еңбегі үшін» алтын төсбелгісімен марапаттады.

«Мен әлемнің көптеген үздік университеттерінде болдым. Бірақ, тек ҚазҰУ қайта құрылу ауқымдылығымен және әлемдік рейтингте азғана уақыттың ішінде айтарлықтай жоғары көрсеткішке қол жеткізуімен таңғалдырады. Қазақстандық университеттің жоғары көрсеткішке қол жеткізгені мемлекет тарапынан адами капиталды дамытуға айтарлықтай көңіл бөлініп отырғандығының көрсеткіші және болашаққа салынған инвестиция деп қарастыруға болады. Өскелең ұрпақтың болашағына қамқорлық танытудың бірден-бір үлгісі ғылым мен білімге көп көңіл бөліп жүрген әлемдік көшбасшылардың бірі, Қазақстанның Президенті Н.Назарбаев», – деді Яхья Алиев. ҚазҰУ-дың үздік университеттер қатарында екенін QS World University Rankings халықаралық рейтинг нәтижелерінен байқауға болатынын атап өткен жөн. Университет халықаралық рейтингте 275-ші орында тұрса, ал түркі елдері арасында бұл рейтингте бірінші болып, көш бастап тұр.

АЛМАТЫ.

● *Зерде*

Кекті бесік

немесе «кекті қатындар» мен «кекті жатырда» ұйыған хандық

Тұрсын ЖҰРТБАЙ.

ТОҒАННЫҢ інісі Есен ханның тұсында ойраттар өрлеу дәуірін бастан кешті. Ол Шыңғыс әулетінің соңғы ханы Дайди ханды өлтіріп, бүкіл моңғолға тұтас билік құрды. «Тоқаш тойынан» соң айырылған империяның басын қайта қосты. Шүршіттерді жаулап алды. Содан кейін қытай императоры Ин-цзунды – Чжу-цижені (1436-1450 жж. тақ иесі) тұтқынға алып, басқа патшаны таққа отырғызды. Бірақ, қайырсыз келген билік – қайырсыз ажалға алып келді. Шүршіт (мәнжу) пен қытай империясын тітіренткен, «батыста – Зайсан көлі мен Қарашар кентін, шығыста – Қаңғай тауының батыс етегін, оңтүстікте – Тұрфан, Хами, Баркөл көлін, солтүстікте – «Ертістің жоғарғы ағысы мен Енисейдің арасын атажұрт еткен, қазақтармен, қырғыздармен шекараласқан» (И.Я.Златкин) Есен хан өзінің ойраттарының ішіндегі ұсақ ұлыстан жеңіліп, дала безіп кетті. Қаңғып жүрген кезінде қолға түсіп, қашқынның кебін кешіп өлді.

Міне, «алтын ұрықтың жиендері» қонтайшылар осылай хан тағына көтеріліп, заңды мұрагер атанды. Ендігі кезекте Самур ханшайымның немересі Есентайшы 1453 жылы таққа отырды. Шеше жағынан тікелей Құбылайдың жиені, жиеншарлары болғандықтан да, таққа қонтайшылардың отыруы, не тақтан дәметуі толықтай орынды деп табылды. Ойраттың төрт тайпасының бірі шоростан шыққан Тоған мен Есен тайшылар кейіннен көшпелілердің соңғы империясының – Жоңғар хандығының негізін қалаған «алтын ұрық» деп танылды.

Міне, біз түп тамырынан тектеп келе жатқан, әфсана басында «санда – санаты, елдігі – есте жоқ жоңғарлар қайдан шыға келді?» деп сауал қойған «ата жауымыздың» тарих алаңына шығу жосығы осындай. Әрине, олар Тоған тайшы мен Есентайшының тұсында ұлы жоңғар емес, жай ғана қонтайшы – қан тамшы – жиен ғана болатын. Оларды қатардағы қонтайшыдан жоңғар ханы еткен, ойдағы ойраттың басын төрге – билікке шығарып, Жоңғар хандығын құрып берген тағы да «кекті бесіктің» иесі – қыз, шорос қызы, Тоған мен Есеннің қарындасы, «рух патшалығы» Тибетті басқарған кекті билік иесі, Теміршинсан ноянның қызы – Мандухай еді. Сондықтан да, Мандухай әрі «алтын ұрықтың», әрі «қасиетті рухтың» ханшасы ретінде Құбылайдың немересі Меңдіғұлға (1463-1467 жж. тақ иесі) ұзатылады. «Шоңмұрын Меңдіғұл ханның төсек тойы кезінде сіреспесі ұстап қалатындықтан да, онымен (Мандухаймен) қосылыса алмапты» («Алтын топшы»). Меңдіғұлдың өзін де таққа отырғызған ойрат көсемі Бегерсін-тайшы болғандықтан да, апалы-сіңілі Жұңкен мен Мандухайдан бас тарта алмайды. Хандықтың басқа тұқымға, не ойраттарға ауып кетуінен сескенген Меңдіғұл – өзінің орнын шөбересі Баян-Мөңкеге аманаттайды (1467).

Тағдырдың тосын тәлкегі деген осы, Қазақ хандығы құрылған жылы Баян-Мөңке, хандық ныспысы – Болқы-жан да таққа мұрагерлік етті. Бұл да Меңдіғұлдың қатынын тартып алмақ болғанда, пиғылы жария боп, қуғынға ұшырайды. Меңдіғұл да дүние салады. Баян-Мөңке қаңғып жүріп қарақшылардың қолынан өлім құшады.

Сөйтіп, ұлы Шыңғыс империясы мұрагерсіз қалды! Бұл қағанаттың қара шаңырағының күйреуі деген сөз! Тіпті, Жошы, Шағатай, Үгедей ұлыстары да мұрагерліктен дәме етпеді. Оның есесіне Мин (қытай) мен Түркістан әміршілері көз сұғын кадады. Соның ішінде, Қазақ хандығы да қанатын Шығыс Түркістанға қарай жайып келе жатты. Демек, қазақ пен жоңғар хандығы қатар тұяқтанып, бір-біріне бетпе-бет бағытта шеңгелін жая қозғалды. Араларын бағы тая бастаған Шағатай ұлысының жұқа ғана шымылдығы бөліп тұрды.

«Қара шаңырақ» ортасына түсе шайқалғанда, шоңмұрын, сіреспе Меңдіғұлдың баласыз қалған жесір ханымы, шорос қызы Мандухай бар тізгінді қолына алды. Қағанатты қарс айырып қаһарын төкті. Мандухайдың мысынан ыққан Мин патшасы: қытай патшалығын мойындасаң, қауіпсіз, қамсыз өмір сүруіңе кепілдік береміз деп мүләйім хат жолдады. Бірақ, Мандухай жесір: «Мен байсыз қалсам да, қара шаңырақ қағансыз қалмасын. Қағанатты – байлыққа айырбастамаймын» деген мазмұнда уәж айтты. Сөйтіп, Шыңғыс империясының басын жұтқан әйел емес, қағанатты екінші рет тізесінен тік тұрғызған «қатын» – императрица атануды қалады. Сол үшін бүкіл қағанатқа жаушы жіберіп, Шыңғыс әулетіне тиесілі тұқымды іздетті: «Сол тұқымның таққа отыруына бар күшімді жұмсаймын» – деп салауат айтты.

Іздегені – табылды. Бірақ, күткені ол емес еді. Кілтипан мынада: табылған тұқымның жасы бес-алты мөлшерінде ғана еді. Бай боп та, хан болып та жарытпайтын, тағдыры – тұл, жасы – кенже, өзі жетім Бату-Мөңке – Мандухайды, не оның әпкесі Жөнкені Меңдіғұлдан тартып алмақшы болып қашқынға айналған Баян-Мөңкенің ұлы болып шықты. Бату-Мөңке бір жасқа толғанда Қашқардың Хами өлкесінің Исмал-тайшысы шабындыға түсіріп, Шығыр-жананды емшектегі ұлымен қосып алып кетіпті. Шығыр-жананды қатын етіп, кішкене сәбиді Бақай деген біреуге асырауға береді. Өгей әке баланың өкпесін өкпеге толтырған. «Асқазаны ас қорытпайтын, терісін теңбіл теміреткі басқан» жетім Бату-Мөңкенің мүшкіл жағдайын естіген Мандухай астыртын жаушы жіберіп, дертін сонда емдетіп жазады. Қастандықтан сақтану үшін баланы арнайы сандықтың ішіне салып, қазақ арбамен алдыртады. Содан бастап болашақ Бату-Мөңке хан «Қобдидағы хан» (Үкекте қаған) аталып кетеді. Енді Мандухай сол жетім мұрагердің атынан жарлық шығарады.

Алайда, «жесір қатын мен жетім ханның» дәргейі кімге өтсін?

Мандухай дереу шешім қабылдап, әскери жорыққа аттанады. Анау-мынау елге емес, тура өзінің ұлысына – ойраттарға тұтқиылдан шабуыл жасайды. Шайқасқа Мандухайдың өзі тікелей қатысады. Ұрыс қызған кезде Мандухайдың дулығасы ұшып кетеді. Мұны көрген жауынгер шоростың бірі өз дулығысын кигізе салады. Сөйтіп, Мандухайды ажалдан құтқарып қана қоймай, әскерді үрейлене шегінуден сақтап қалады. Ең бірінші және ең маңызды жеңіске жеткен Мандухай жік шығарушы тайшылардың көзін жойып, хандықты мойындаттырады. Олжаны жомарттықпен бөліп береді де, ойраттардың дәстүрін ойрандап, яғни, елдік қасиетін ұмыттыратын: «Осыдан бастап киіз үйлеріңді орда деп атауды қоясыңдар, бас киімдеріңе екі еліден артық жыға тақпайсыңдар, малдас құрып отырмайсыңдар, тізелеріңді бүгіп отырасыңдар. Айранды – көже дейсіңдер, етті кесіп жемей, тістеп жейсіңдер» – деген жарлық шығарады. Кейін етті пышақпен тураугa келісімін береді.

Тарихшылар: «Неге Мандухай өзінің жұртын шапты?» деп сұрақ қояды. Бірінші, ойрат – «төрт тайпа бірлестігі» ол кезде жоқ еді. Торғауыт, дүрбіт, телеуіт, шорос – өз беттерінше дербес ұлыс еді. Демек, Мандухай шоростан басқа, хандықты мойындамаған қалған үш тайпаны, не солардың мойынсұнбағандарын шапқан. Екіншіден, таққа отырған қонтайшылардың барлығы да өз туыстарының, яғни, ойраттардың арандатуынан қаза тапқан болатын. Үшіншіден, бұрын-соңды тақ иесінің ең сенімді кешіктендері – ханның қайын жұрты, қатынының төркіні, құдалары еді. Ал Мандухай үшін осы төрт жұрт – бір жұрт, ойраттар еді. Сондықтан да, хандықтың қалған қарашы тайпалары мен руларын қаймықтыруы үшін ең әуелі өзінің іргесін бекітіп, яғни, төркіндерін тұқыртып алуы тиіс-тін. Бұл үш мақсатқа қолы жетіп, хандықтың ханымы атанған соң, әрине, тақ иесі – ханды таңдауы заңды еді.

«Төсек көрсе сіреспесі ұстайтын» Меңдіғұлдан жар қызығын көріп жарытпаған Мандухай Шыңғыстың бауыры Хасардың үрімі, ежелден жақаттас Өне-Болатпен көңіл қосады: «Оған ресми күйеуге тисе – Өне-Болат заңды тақ иесі атанады. Сөйтіп, ұмытылған тақ таласы қайта қозады, хандықтың ішіндегі былғақты енді Хасардың тұқымдары бастайды. Шыңғыс әулетінен басқа әулетке күйеуге шықса – «қатын» аты жойылып, «қара шаңырақтан» айырылады, моңғолдарға сөзі өтпейтін болады» – деген туған ағалары Жыға мен Меңді-Өрліктің уәжі көңіліне қона кетеді. Ұрғашылық долылығы ұстап, Өне-Болатқа тиюге кеңес берген Сатай сараместің басына ыстық шайды құйып жібереді. Еті үйренген Өне-Болатты өкпелетіп алмаудың амалымен Шыңғыс ханның әруағы қонған «сегіз ақ боз үйге» барып, Алан-гуаның әруағына шағынады: «Өне-Болат – етенем емес. Қағанның «алтын ұрығына» күйеуге тиіп, жеті ұл, бір қыз табуыма жар бол, Алан-гуа!» – деп жалбарынады. Әрине, Алан-гуа тура солай аян береді. Сөйтіп, «Сайын Мандухай нәпсіге беріліп, ләззәтқа құмартса, жас ноян Болаттың дегеніне көнер еді. Алайда, ол мемлекеттің мүддесін жоғары қойды».1470 жылы құрылтай шақыртып, Бату-Мөңкені – Даян хан, яғни, Да юань (Ұлы юань патшалығының ұлы қағаны) – деген ныспымен таққа отырғызды. Бұл кезде Бату-Мөңке 7 жаста, Мандухай 33 жаста еді.

Бату-Мөңке балиғатқа толған соң, яғни, 1482-1494 жылдардың аралығында үш егіз, бір жалқы ұл, бір қыз тауып, жалғыз мұрагерді етегімен жарылқайды. Сөйтіп, «алтын ұрықтың» басы – Алан-гуа ананың аяны дәл келеді. Бір қызығы, Мандухай қатын 1490 жылы үшінші егізге аяғы ауыр кезде шайқасқа қатысып, аттан жығылады. Шеріктердің бірі қалқалап атқа мінгізіп, майданнан алып кетеді. Аман-есен босанып, кезекті егіз ұлын табады. Соған қарағанда, «Сайын Мандухай» десе дегендей сайын екен. Бірақ, содан бастап «сайын қатынның» сағы сына бастапты: сайын даладағы хандықтарды (оның ішінде, оңтүстік Орта жазық – Сардала мен Сарыөзен, Шығыс және Орталық Түркістан, әрине, «Алтын орда» да бар) ұлы Шыңғыс қағанның қара шаңырағының астына қайыра біріктіру арманы орындалмай қалды. Бату-Мөңке – Даян хан енді билікті белсене өз қолына алды. Сайын Мандухай – 1509, Даян хан – 1517 не 1543 жылы дүниеден қайтты. Ендігі тізгінді Мандухайдан туған көп ұлдар ұстады.

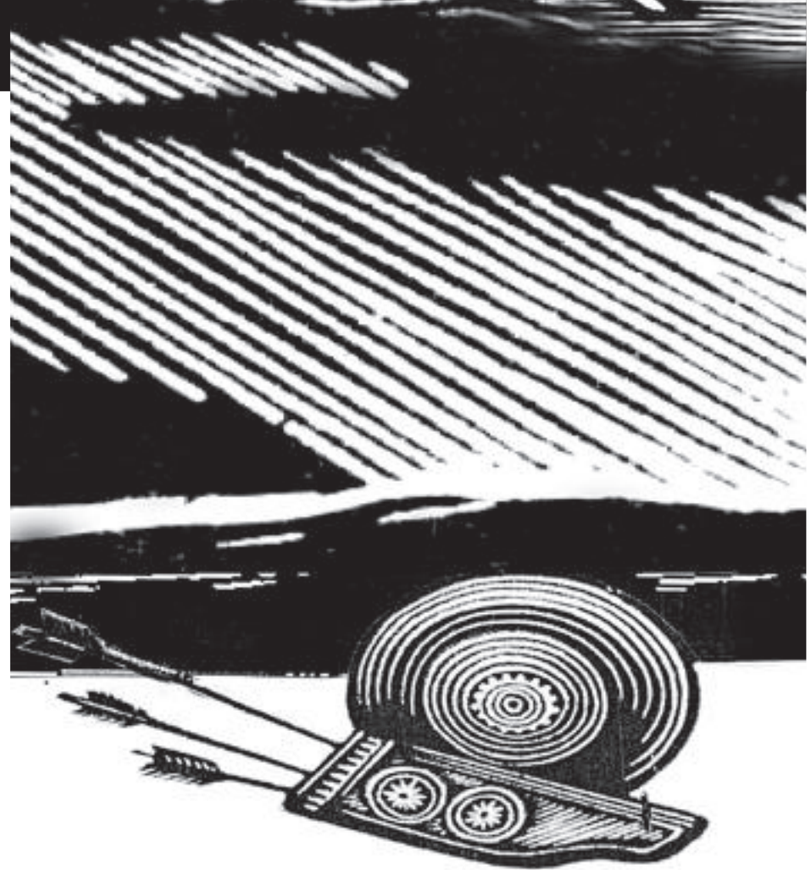

МІНЕ, ойрат-шорос қызы Мандухайдың егіздері нағашылары ойраттардан – «сол қол» – жоңғар әскерін жасақтап, өздері «Жоңғар хандығын» құрып, соңғы шылбырды қонтайшыларға – жиендеріне ұстатты. Көп ұрықты шашыратпай Мандухайдан туған Ұлыс-Болат, содан кейін Барыс-Болат «рух қорғаны» – Тибет пен Ордосты иеленгенін ерекше назарға аламыз. Барыс-Болаттың ұлы Алтын-хан таңғұттардың «даңқты да құдіретті билік әрі рух қорғанышы» атанды. Ал оның немере-жиені Құтықтай-сечен (шешен, көсем) қонтайшы 1577 жылы пұт нанымын – мемлекеттік қасиетті дін, ал далай лама – Пұттың елшісі – деп жариялады. Қағанның өзі далай-ламаның алдында басын шұлғып, мүлгіп тұратын болды. Алтын ханның немересі «моңғол тұқымынан шыққан тұңғыш және соңғы Далай-лама IV» атанды. Тоған мен Есен ханның кіндіктесі, ойраттардың ұлыс көсемі Байбағыс-хан 1578 жылы 50 мың әскермен Ертістің мойнағынан өтіп, қытайдың дәргейіндегі халха-моңғолдың 80 мың қолын талқандап, моңғол империясын қайта біріктіру керек – деген дәмені қоздырады. Құлашын солтүстіктегі Көшім ханның жеріне сермеп, Омбы мен Есіл өзенінің жоғарғы ағысына иелік етті. 1628-1632 жылдары Хо-Ұрлық (Қойырлық) бастатқан торғауыттар, дүрбіттер «ұлы ноғай даласын көктей өтіп» Еділ бойына қотарылды. Орыс ғалымдары Петр I патшамен салыстыратын Батыр-қонтайшы таққа отырған тұста, яғни, 1635 жылы Жоңғар империясы толықтай қалыптасып болды деп есептеледі.

Ал 1610 жылы Байбағыс хан өзінің ұлының орнына Тибетке тақуалыққа жіберген бала кейін «аса дана және қасиетті Зая-пандит құтқыты» атанды. Пұт дінін насихаттап «Жайық пен Ертіс арасын, Көкнор мен Тибет арасын шарлап», жоңғар хандығының тұтастығы мен бірлігіне кепілдік беретін әулие дәрежесіне көтерілді. Жоңғарлардың қазақ даласына жаппай қотарыла бет алуына батасын берген де сол ойрат, яғни, «Мандухай қатынның» қандасы. Сол Зая-пандит Батыр-қонтайшының сегіз (кей деректе тоғыз) ұлының бірі алты жасар Галданды Тибетке әкетіп, тақуалыққа тәрбиелейді. «Құт иесі құтықты» дәрежесін алады.

1653 жылы Галданның әкесі Батыр-қонтайшы, 1662 жылы ұстазы Зая-пандит дүниеден өтеді. Далай-ламаның бұйрығы бойынша шеберлер Зая-пандиттің мүсінін жасайды. Галдан бастатқан ойрат тақуалары Зая-пандиттің өртелген мәйітінің күлін қою сиямен араластырып, қасиетті өсиет жазып, оны мүсіннің ішіне салады. Сыртына: «Тағы моңғолдардың шет аймағына құдіретті дін таратушы» деген Далай-ламаның жазуы жазылған бұл мүсінді Галдан құтықты Жоңғарияға өзімен бірге алып келеді. Сөйтіп, Зая-пандиттің рух мұрагері атанған Галдан құтықты Далай-лама V-тен: «Туған ағам Сенге-қонтайшының жанындағы құтықшысы болайын. Біздің ойратта: «Менің сұр арғымағым шабысынан әлі жаңылған жоқ, менің сұр жебем әлі нысанадан шалыс кеткен жоқ. Әке, жібер мені жорыққа, аттанайын!» – деген жыр бар. Жіберіңіз мені, Жоңғарға» – дейді. Далай-лама панчен-ламаның (қасиетті ламаның) мұрынынан аққан қанымен қаймышталған белгілер (кабалистические знаки) жазылған дуананың бас сүйегін сыйға тартып: «Пұт мінәжатын тарат, бірақ мұндағы жұмбақты зерде иелері ғана білсін» – деп жолға шығарып салады.

Сөйтіп, «жоңғар хандығын» – «көшпелілердің соңғы империясы» атандырған атақты Галдан құтықтының Жоңғарияға жорығы, міне осылай, Далай-ламаның «батысты қасиетті дінге кіргізуі» туралы аманат-тапсырмасымен басталды. «Қасиетті рух» пен «рух патшалығының кепілі» Галдан құтықты ағасы Сенгентайшының қарауындағыларды дінге ұйытып, басын шұлғытып, өзіне қаратып алады. Галдан құтықты 1669 жылы: барунғар – оңтүстік (оң қол), жоңғар – солтүстік (сол қол) атанып, екіге бөлініп кеткен ойраттардың басын қосамын – деген желеумен Ошырты-ханның ордасына келеді. Құтықты болса да құлқыны Ошырты ханның қызы Ану аруда болады. Сол сапарда, Жоңғар ханы Сесен-тайшы мен Жотпа-батыр түн ішінде Барунғар ханы, Галданның бір әке, бір шешеден туған ағасы Сенге ханды өлтіріп кетеді. Галдан мұны естіп, Ошырты-ханмен анттасып, кек алуға серттеседі. Галданның ордасы – Ертіс, Сесен-ханның ордасы – Еміл өзенінің бойында еді. Қаранор көлінің жағасында Сесен-ханды талқандайды. Бұдан кейін құтықтылықтан бас тартып, өзін қонтайшы емес, хан деп жариялайды. Ану аруға үш рет қатарынан жасаутаралғы жіберіп, айттырады. Отыз күн ойын, қырық күн тойын өткізеді. Бірақ, Ану ару Галданға бақ емес, мәңгілік таусылмайтын кек әкелді.

Себебі, туған ағасы Сесен-ханның заңды тақ мұрагері, өзінің етбауыры – Соном-Рабданды у беріп өлтіреді, ал екінші ұлы Себен-Рабтан (Цэван-Рабдан) Тұрпанға (екінші бір деректе нағашысы торғауыт ханы Аюкеге) қашып кетеді. Ағалы-інілі екеуінің, яғни, Галдан мен Себен-Рабтанның бүтін Жоңғарияны бөлшектеген, ақыры, Моңғолия мен Жоңғарияны қосып мәнжулерге теліткен өштігі осылай өршіді. Шыңғыс қағанатын қалпына келтіріп, солтүстік және оңтүстік (мәнжу бодандығындағы) моңғол хандығын ойратпен қоса біріктіруге барын салған, 1679 жылы Шығыс Түркістанды жаулап алғаны үшін Далай-лама V Галдан құтықтыға «Бошықты хан» – «Тәңір жарылқаған қаған болсын» (бурхан тэнгрийн бошгоор хаан болсун) деген атақ береді. Бұл – Пұт құдайының жердегі өкілі деген сөз.

Мұндай киелі лауазымды бауыры Себен-Рабтан ғана мойындамады. Неге? Кілтипан, сол баяғы «кекті бесікте» жатыр. Мәнжу патшасы Кан-си – оңтүстіктен, Себен-Рабтан – солтүстіктен, Тушету хан – шығыс солтүстіктен қыспаққа алып, Моңғолияның толықтай мәнжу бодандығына көшер кезде, мәнжу императоры ағалы-інілі екеуінің қанды кегі неден басталғанын сұратады. Сонда Себен-Рабтан: «Біздің Галданмен жауласуымыздың себебі мынау. Ол менің ағам Соном-Рабтанды у беріп өлтірді. Бір кезде маған (Себен-Рабтанға) айттырылған қалыңдығым Ануды (Ошыртының қызынан басқа, Галдан бошықтының екінші қатыны Ану. Ал Ошыртының қызы Ану ару өмірінің соңына дейін Галданның қасында болды. Мәнжумен, Себен-Рабтанмен, Тушету ханмен болған шайқасқа да қатысыптымыс) тартып алып, зорлықпен қатын етті. Сөйтіп, мені қатты қорлады. Қалыңдығым Ану мен балаларымды Ұлан-бұдиннің түбіндегі шайқаста Галданнан тартып алдым» – деп жауап берді.

Міне, өштіктің төркіні қайда! Тағы да зорланған әйел!

Жоңғарды – империя дәрежесіне көтерген, үш жақты қоршауда қалған, ұлы Себтен-Балжыр Канс-сидің тұтқынына түскен Галдан басықты хан: «Менің түбіме сен жеткен жоқсың, Кан-си, туған бауырым Себен-Рабтан жетті. Жоңғарияны тартып алды. Мен отансыз қалдым. Мен сенімен соғысар едім, бірақ, халха моңғолдың керін құштырып, сарыааяқ шеріктеріңнің табаны Жоңғарияны басады-ау деп қауіптенемін. Одан да Отанымды азат сақтағаным артық. Бұл қорлықтан өліп құтылайын!» – деп сәлем айтып, 1697 жылы 3 мамыр күні Батыс Моңғолиядағы Ашамутай деген жерде құсалықпен дүниеден өтті.

Біз осымен Галдан Бошықты хан мен Себен-Рабтанның арасындағы «кекті бесікті» тербеткен, жоңғар империясын тарих сахнасына шығарған «қағанат қатындары» туралы әфсананы аяқтаймыз. Айтпақшы, бұл «кекті бесіктің» қазақ ханы Тәукеге және Себен-Рабтанның қазақ даласына шабуыл жасауына да қатысы бар болып шықты. Оны баяндамасақ, Себен-Рабтанның «қазаққа қастығым жоқ еді, өздері намысыма тиіп, «қалыңдығымды тонап, қорлады» – деген уәжі атаусыз қалар.

«Себен-Рабтанның жоңғар ханы ретіндегі алғашқы сыртқы шарасы қазақ ханы Тәукемен арадағы соғыс болды. 1698 жылы көктемде Себен-Рабтан қытай патшасы Сюань Е-ге жазған хатында: соғысты «өз еркіммен емес, аса мәжбүр болғандықтан да бастадым. Оған Тәуке ханның озбырлығы себеп болды. Әуеліде Тәуке менен: Галданның тұсында тұтқынға түсіп, Лхасадағы Далай-ламаға сыйға тартылған ұлын босатуға көмектесуімді өтінді, оның есесіне, ол – Тәуке менімен одақтас және тату болатынына сендірді. Мен – Себен-Рабтан, Тәукенің ұлын босаттырып алып, оның қауіпсіздігін сақтау үшін қасына 500 адам қосып қайтардым. Бірақ та Тәуке менің бұл қайырымдылығымның қарымтасын қастандықпен қайырды, менің адамдарымның бірін қалдырмай қырып тастады. Содан кейін менің қол астымдағы Уркедей-Батыр-тәйжіні және оның адамдарын түгел өлтіріп, тонады, өзіне тұтқын етіп алды. Содан кейін көп уақыт өтпей жүз түтіннен асатын менің ұранхай жасақтарымды әйелімен, баласымен, барлық мал-мүлкімен тартып алды. Сонымен қатар, Тәуке хан Еділ бойынан Жоңғарияға ұзатылып келе жатқан менің қалыңдығымның, Аюке ханның қызының көшіне шабуыл жасады. Сондай-ақ, ол – Тәуке хан Ресей жерінен тауар алып келе жатқан менің көпестерімді тонады. Сондықтан да мен оның қысасына – қысас жасап, әскеріммен соғысқа аттануға мәжбүрмін. Мен осы хабар арқылы, сізге, мәртебелі ағзам, мені соғысқұмар екен деп ойламасын деген үмітпен өзімнің жазықсыз екенімді мәлімдеймін» (И.Я.Златкин) – дейді.

Себен-Рабтанның жазып отырғаны шындық па, жоқ, жай бопса ма? Әлде бұл: жоңғарлардың 1628-1632, 1643, 1680, 1681-1684 жылдары қазақ даласына жасаған жорықтарына қайтарған Тәуке ханның жауабы ма? Себен-Рабтанның тұсындағы қазақты «ақтабан шұбырындыға ұшыратқан» 1711-1712, 1714, 1717 жылғы және «Алқакөлге апарып сұлатқан» 1723 және 1725 жылғы шапқыншылыққа «себеп болған», шынымен де, Аюке ханның қызының – Себен-Рабтанның қалыңдығының көшінің шабындыға ұшырауы ма? Сонда, «кекті бесіктің» құны үшін әр бес қазақтың үшеуі басын бергені ме? Анығы: 1726 жылы Білеуті өзенінің бойында 65 мың қалмақ әскерін 40 мың қазақ қолының жеңгені, Себен-Рабтанның 1727 жылы өлгені, сол жылы Аңырақай шайқасында қазақтардың шешуші жеңіске жеткені. Ал осы қырғынға Себен-Рабтанның қалыңдығының қолға түсуі себеп болды ма, ол жағын түбірлеп түсіндіру қиын. «Бай қимақ – жан қимақ» деген қазақ мәтелін білеміз, алайда, «қатын үшін жан пида» дегенді естімеппіз. Дегенмен де, дүниенің арғы-бергі тарихындағы, соның ішінде осы әфсанадағы қанды қырғындардың барлығы «қатындардың – императрицалардың» кесірінен ушыққанын ескерсек, ол да мүмкін. «Кекпен тербетілген бесікте» аяушылық болмақ емес. Сөйтіп, «кекті жатырда» туып, «кекті бесікте» тербетілген, «кекті жорықтан» пайда болған жоңғар хандығы ақыры «Ану қатын» мен Аюке ханның қызының және нағашылы-жиенді Даваци мен Әмірсананың кесірінен жойылып кетті.

Әлқисса, міне, осы жолдармен біз де діттеген жерімізге жеттік. Жоңғар хандығын тарих сахнасына шығарған: кекті бесікте тербетілген; не әке-шешесін, аға-бауырын өлтіріп, әпке-сіңілісі зорлықпен тұл етілген; не ел-жұртын аман сақтап қалу үшін басын кейқуат қатындыққа көндірген; не хандықты сақтап, ұлысын хандық деңгейіне жеткізген «кекті қатындар» екенін ерлі-зайыпты Почекаевтардың жинақтаған деректеріне жүгіне отырып пайымдадық. Осы әфсанада аты аталған, ескіше – қатын, бізше – әйелдердің әр қайсысы, басында ескертіп өткеніміздей, «санда – санаты, төрде – орыны жоқ» жоңғар хандығының тарих сахнасына шығып қана қоймай, «көшпелілердің соңғы империясы» деңгейіне жетуге, бірі – тамшыдай, бірі – тұмадай, бірі – бұлақтай үлес қосып, ақыры кекті теңізге айналдырды. Түпкі «кекті бесік» Боданшар-Мұңлықтың жүкті әйелді зорлауынан басталды. Амбағай қаған қызын ұзатқан жолда уланып өлді. Есукей меркіттің ұзатылып бара жатқан қалыңдығы Өлеуін-үжінді тартып алды. Есукейдің өзі Бөрте-үжінге құдалық түскенде улап өлді. Бөрте-үжінді меркіттер тартып алды. Көптің көзінше зорланған Теркен қатын ұлысты беске бөлді. Үгіл-Қаймыштың тұсында билік Үгедейден Толу әулетіне көшті. Сорқақтан қатын ұлы құрылтайдың беделін түсірді. Шәпи – «Ұлы жұрттың» дінін өзгертті. Мандухайдың тұсында , «алтын ұрыққа» әйелдер (қатындар) әулеті жағынан алыстан кеп қосылатын жиендер – ойрат ұлысы» таққа ұмтылды.

Олар өздерінің, яғни, шоростардың арғы тегін асылдандыру үшін, Шыңғыс ханның шығу тегіне балама ретінде мынадай әсіреәфсана шығарды. Есте жоқ ескі заманда жас аңшы биік таудың басындағы иен көлге келеді. Оның жағасынан суға түсіп жүрген перінің қыздарын көреді. Біреуін ұстап алып, мауқын басады. Арада тоғыз ай өткенде перінің қызы тапқан ұлын ағаштың басына іліп кетеді. Оны ағаштың өскіні емізіп өсіреді. Ағашты сораптап еміп өскендіктен «сорап, шорап, шорос» атанып кетеді. Оны тауып алған адамдар бір ғұламаға көрсетеді. Оқымысты: Көктен туған әулие бала екен. Хан сайлаңдар – дейді. Шорос тайпасы сол әулеттен тараған-мыс – делінеді (Е.И.Кычанов). Екінші бір аңызда, жас сәбиді ағаштың қабығының арасынан тауып алады. Қалай дегенмен де, шоростардың, ойраттардың арғы тегінде «кекті де күмәнді» бесікке қатысты бір бұлдырлық бар.

Қойшы, сонымен, әлгі «перінің тұқымдары», Шорос қызы Мандухайдың ұлы – Болаттар – Батырланып, хандық құрды. Солардың ішіндегі ең қатерлісі – Құтықтай-сечен қонтайжы болды. Ол: Сендердің ендігі ұлы ұрықтарың – батыста өсіп-көктейді. Пұт құдайы сендерге «Алтын орданы» мегзеп тұр. Аттан. Пұт дінін таратыңдар. Мен батамды бердім! – деп жар салуы мұң екен, қонтайшы атаулы батысқа – қазақ даласына, яғни, Сарыдаладан – Сарыарқаға дүлей құйын боп лап қойды.

Бұл тарих – біздің ұстынымыздан тыс тақырып. «Кекті бесіктен» туған тұқымдар кекті империяны дүниеге әкелді. Ал сол «кекті империяның» қыздары мен жесірлерінен туған жиендері – «қалмақтан жылқы қайырған, қатын-баласын айырған» қазақтар – көшпенділердің соңғы ұлы империясының тоз-тозаласын шығарып, жер бетінен атын өшіріп тынды.

Бұл не сонда? Тарихи заңдылық па, жоқ, тарихтың тәлкегі мен мазағы ма? Әлде, жөргегінен ұшынған кекті бесіктің зауалы ма? Кім білсін.

Бесігіміз бұзылмасын! Тәмәт-тамам.

АСТАНА.

31 шілде – 28 тамыз. 2015 жыл.

(Соңы. Басы 12-13-нөмірлерде)

● *Сараптама*

Еліміздің нарықтық негізге көшуінен басталған, соңғы екі онжылдықта Қазақстанда орын алған өзгерістер экономика мен әлеуметтік салаға, соның ішінде білім беру ісіне де әсер етті. Ахмет Байтұрсынов айтқан білім жарысы нарық заманында нағыз бәсекелік сипатқа ие болды. Қазірде жоғары оқу орындары жұмысының тиімділігі олардың талапкер тартуымен ғана сипатталмайды. Оқу үдерісінің сапалылығы, әдістемелік, ғылыми, халықаралық, жаңашыл және бизнес саласына қатысуы да білім ордасына сын. Білім ордаларының инновациялық деңгейін арттыруы, олардың өндірістік кәсіпорындармен байланысын күшейтуі, еңбек ресурстарын басқару саясатын жетілдіруі оның менеджментіне заманауи көзқарасты талап етеді. Ғылымды, инновацияны, кәсіпкерлікті дамыту ел экономикасын арттырудың тегершігі десек, бұл орайда жоғары білім ордаларының алар орны ерекше.

Ұлттық зерттеу университеттері

Оған заманауи көзқарас қандай болуы тиіс?

Әбдірахман НАЙЗАБЕКОВ,
Рудный индустрия институтының ректоры, техника ғылымдарының докторы, профессор.

Қазірде өндірістің жекеменшік секторына студенттерді техникалық маман ретінде даярлау проблемасы еуропалық білім беру жүйесі бас ауруының бірі болып саналады. Өйткені, олардың теориялық дайындығы басымырақ болып келеді, практика кенжелеп қалады. Кейбір мемлекеттер арнайы политехникалық институттар немесе университет шеңберінде практикаға бағытталған тренингтік бағдарламалар құруға талпынуда. Еуропа университеттерінің барлығы дерлік мемлекеттік, сондықтан білім ордасының бюджеті толығымен үкіметтің қаржысы есебінен қалыптастырылады. Мысалы, Ұлыбритания университеттері факультеттерінің бюджетін арнайы формулярлар негізінде министрлік бекітеді. Осындай жүйені Германиядан да көруге болады.

Қарастырылып отырған мәселе шеңберінде Ресей Федерациясының тәжірибесі белгілі дәрежеде қызығушылық туғызады. Ресейде ұлттық зерттеу университеттерін құру экономиканың жоғары технологиялы секторын дамытуға байланысты салмақты жобаларды жүзеге асыру қажеттілігі тұрғысынан туындады. 2009 жылдың қаңтарында «Білім беру» ұлттық жобасының шеңберінде Ресей Федерациясы президентінің жарлығымен ұлттық университет жүйесін қалыптастыруға бастапқы қадам жасалды. Аз уақыт ішінде ұлттық зерттеу университеттерінің классикалық жоғары оқу орындарынан сапалық өзгешелігін көрсететін факторлары нақты түрде қалыптастырылды. Алғашқыда ұлттық зерттеу университеттерінің санатына 14 жоғары оқу орны кірген еді, ал қазір олардың саны 29-ға жетті. Ғылыми-зерттеу және инновациялық қызметтің даму тұжырымдамасының ережелері негізінде Ресей Федерациясының жоғары ғылыми-зерттеу университеттерінің (ҒЗУ) өздеріне тән белгілерінің жиынтығы анықталды және олар басқа үлгідегі ЖОО-дан нақты түрде ерекшеленеді. Мысалы, олардың ішінен студенттердің ғылыми және зерттеу жұмыстары барлық пәндердің білім беру практикасына енгізілуін, ғылыми-техникалық даму базисі ретінде университеттің әлеуметтік-экономикалық мәртебесінің өзгертілуін, нақты экономика секторымен инновациялық өндіріс түріндегі тығыз ұйымдастырушылық және позициялық байланыстарды қалыптастыруды, ғылымның басты салаларында халықаралық ынтымақтастықты ұйымдастыруды дамытуды айтуға болады. Қазір Қазақстанның «Ғылым туралы» заңында ғылыми және инновациялық қызмет үшін кадрлар даярлауға бағытталған және инновациялық экономиканың белсенді өсу нүктесі бола алатын зерттеу университеттері ұғымы енгізілген. Зерттеу университеттері арнайы мақсатты бағдарлама бойынша дамуы тиіс. Өте жоғары деңгейде ғылыми-зерттеу жүргізулері және олардың нәтижесін практикаға енгізуді қамтамасыз етулері қажет. 2014 жылы Қазақстан Президентінің Жарлығымен еліміздің индустриялық-инновациялық дамуының 2015-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бекітілді. Индустрияландырудың екінші кезеңінің мақсаты – әртараптануды ынталандыру, өңдеуші кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін көтеру, тиімділікті арттыру және экономиканың басым секторларында қосымша құнды ұлғайту болып табылады. Бұл, жалпы алғанда, Отанымыздың жоғары білім беру жүйесіне тиянақты талаптар болатындығын айқындайды.

Білім және ғылым министрлігі алқасының 2014 жылғы 31 қаңтардағы қаулысымен ғылым мен білім интеграциясы мәселелерін қамтыған Жол картасы бекітілді. Ол қамтитын негізгі бағыттар бойынша әл-Фараби атындағы ҚазҰУ мен Білім және ғылым министрлігінің ғылыми-зерттеу институты, Ғылым комитетінің ғылыми кадрларды дайындау біріккен жобасы жүзеге асырылды. Магистранттар мен PhD докторлар дайындалады. Сонымен қатар, Қ. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университеті базасында ұлттық зерттеу университеттері құрылды. Осылайша, елімізде ұлттық зерттеу университеттерін құруға жол ашылды.

Сонымен, ұлттық зерттеу университеттері қандай болу керек? Олардың тек ғылымды дамыту және білім беру ғана емес, сондай-ақ, білімді басқару, озық технологияның экономикаға енгізілуін қамтамасыз ету, іргелі және қолданбалы зерттеулер жасау, магистрлер мен PhD докторларын дайындаудың тиімді және біліктілікті жетілдіру бағдарламасының дамыған жүйесін табуы маңызды болмақ. Біздің ойымызша, мұндай жоғары оқу орындар жүйесі елдің ғылыми-техникалық кешенінің дамуына және оны қажетті еңбек ресурстарымен толық қамтамасыз етуге динамикалық түрде ықпал етуі тиіс.

Қазақстандағы ұлттық зерттеу университеттері қазір жоғары оқу орындары базасында қалыптастырылатын болады. Студенттерді инновациялық жобалауға, ашылған ғылыми жаңалықтарды коммерциялауға үйрету, алға қойған мақсаттарға сәйкес басқаруды ұйымдастырудың жаңа жүйесін құру олардың негізгі мақсаттары мен міндеттеріне жатады. Мұның дамыған елдерде жақсы үлгілері бар. Мысалы, АҚШ-тағы ұлттық зерттеу университеті – Массачусет технологиялық институтын (MIT) алайық. Институттың бір жылғы табысы 2,644 миллиард доллар болады, оның 51,9 пайызын зерттеулер мен жасақтамалардан алынған табыс құрайды, эндаумент – 7,982 миллиард доллар, институт түлектері құрған жеке кәсіпорындар саны – 25800. Институт түлектері құрған компаниялардың жыл сайынғы қосымша табысы – 2 триллион доллар. Жыл сайын 4232 адам бакалавр, 6152 адам магистр мен докторант болып шығады. Барлық оқу үдерісі мен ғылыми жасақтамалар өзін-өзі қаржыландыруға негізделген.

Озық елдердің зерттеу университеттеріндегі қолданылып келе жатқан басқаруды ұйымдастыру жүйесі негізінен горизонтальдық байланысқа құрылған, жоғары деңгейдегі қызметкерлерді негізінен инновациялық қызметке бағыттайды. Осылайша, ұлттық зерттеу университеттеріндегі басқаруды ұйымдастырудың жаңа жүйесі құрылымының заманауи беталысына сәйкес келуі қажет. Мұндай нәтижеге жету үшін, бірінші кезекте, жұмыс істеп тұрған басқару жүйесіне қайта құру жүргізу керек, онда университеттің барлық кафедраларының кооперацияларын синергетикалық нәтиже беруге бағыттаған дұрыс деп ойлаймыз. Университетте тұйық цикл, яғни білім беру, зерттеу және инновациялық кәсіпорын құру ғана болуы тиіс. Бұл, жинақтап айтар болсақ, кадрларды дайындау, инновациялық идеялар және оларды тудыра алатын және өндіріске енгізетін кадрлар деген сөз. Инновация тудыру – генерация үздіксіз және мүмкіндігінше көпшілікті қамтуы болуы керек. Тек осы жағдайларда ғана ғылыми зерттеу университеттерінің қызмет үдерісі жемісті болмақ.

Ұлттық зерттеу университетінің түлегі талдауды, жобалауды және оны жүзеге асыруды қажет ететін кәсіби жағдайларда жүйелі іс-әрекетке дайын бола алатын, демек, креативті, шығармашылықпен жұмыс істеуге қабілетті, бойында ойлау шапшаңдығы бар, қажет болғанда тез шешім қабылдауы тиіс. Әр пәннің мақсаты – студенттер үшін жаңа білім көкжиегі болады. Студент жобалау немесе қолданбалы зерттеу барысында өз бетімен білім алып, зерттеу функцияларының дағдысын меңгереді. Кәсіби дайындалған кадрларға сұраныстың өсуі, сонымен қатар, белгілі бір мамандар санатына бизнес тарапынан тапсырыс болған жағдайда жоғары оқу орны профессорлық-оқытушылық құрамды тиімді пайдаланбай мақсатқа жете алмайды. Ол үшін профессорлық-оқытушылық құрамды ұстауға жұмсалатын шығынды азайту қажет. Мысалы, жоғары оқу орнынан кейінгі білім бағдарламаларына таңдау жасай отырып, бакалавриатқа кететін шығынды төмендету керек. Мысалы, Білім және ғылым министрінің 2013 жылдың 25 қазанындағы № 434 бұйрығымен бекіткен жоғары оқу орнына қойылатын талаптарда білім алушылар үлесі бакалавриатқа – 65, магистратураға – 35, докторантураға – 35 пайыз көрсетілген. Бірақ бакалаврдың магистранттарға, PhD докторларға деген сандық арақатынасы анықталмаған. Біздің көзқарасымыз бойынша, бакалавриат бағдарламасы түлектерінің саны магистратура және PhD докторантура бағдарламаларының түлектері санынан әлдеқайда аз болуы тиіс. Оқу ағынын ірілендіру және білім беру бағдарламаларын бірыңғайлау немесе бакалавриаттың бір бөлігін қашықтықтан оқыту технологиясын пайдалана отырып оқытуға көшіруді бакалавриат шығынын азайту жолдары ретінде қарастыруға болады. Ал жоғары оқу орнынан кейінгі білімге келетін болсақ, магистранттар, резидентура тыңдаушылары, адъюнктер мен докторанттар қатарына қабылдауға жоғары, яғни аймақтық ЖОО-ның қабылданушыларына қойылатын шарттардан әлдеқайда бөлек талаптар қою қажет.

Өнімді қызметтің тұйық циклын, яғни білім беру, зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және инновациялық кәсіпорын құру үшін кадрлар мен инновациялық идеялар және оларды тудыра алатын, өндіріске енгізетін кадрлар дайындауға бағытталған университеттің жаңа стратегиясы болуы тиіс. Салалық мамандандыруды ескере отырып, инновациялық зерттеулердің бағытын қажетті кәсіби кадрларды дайындауға, сол сияқты кәсіпорынға инновацияны игертуге жауапты профессор-оқытушылық құрамды ұйымдастырумен біріктіре қалыптастыру қажет. Бұл жағдайда жоғары оқу орны жалпыинституттық іргелі кафедраларды бөлек блокта қалдырады. Мамандандырылған салалық кафедралардың профессор-оқытушылық құрамын қамту арқылы реформалануы мүмкін. Кадрларды сапалы даярлау жүйесін құру және зерттеу жұмыстарын жүргізу үшін білім ордасы жалпы бюджетінің 10-15 пайызы көлеміндегі қаржыны жыл сайын материалдық-техникалық базаны жаңартуға бағыттау дұрыс болады деп ойлаймыз. Ұлттық зерттеу университеттерінде құрылатын жаңа зертханалар еліміздің басқа жоғары оқу орындарында ашылып жатқан дәстүрлі зертханалардан едәуір өзгешелендірілуі тиіс. Ол үшін тәжірибелер мен эксперименттер жүргізуде аса жоғары дәлдікті нәтиже алуға мүмкіндік беретін заманауи, жоғары технологиялық жабдықтар мен құралдар таңдалатыны белгілі.

Тағы бір маңызды көрсеткіш – ұлттық зерттеу университеттерінде жүргізілетін ғылыми-зерттеудің сапасы басты көрсеткіш болып табылады. Ұлттық зерттеу университеттері өз жұмыстарына белгілі профессорлар мен зерттеушілерді шақырады, сондықтан да бұл университеттерге тапсырыс берушілер өздерінің маңызды және қымбат тұратын зерттеулерін сеніп тапсырады. Сол себепті да гранттық іргелі ғылыми-зерттеу жобасы, бағдарламалы-мақсатты қаржыландыру шеңберінде жүргізілетін ғылыми-зерттеу жұмыстары мен шаруашылықтардан келісімшартпен түскен қаржы университет бюджетіндегі табыстың ауқымды бөлігін құрайтын болады.

Университеттің профессор-оқытушылық құрамы дәйексөздерінің саны, яғни, олардың ғылыми мақалаларының мәтіндері санының осы университет профессор-оқытушылық құрамының жалпы санына арақатынасы – ұлттық зерттеу университеттері зерттеулерінің сапалық көрсеткішіне толық кепіл болады. Ғылыми жарияланымдарда кездесетін мәтіндер көзі – Web of Science (Thomson Reuters) платформа, Scopus және Google Scholar іздеу жүйесіндегі ғылыми сипаттағы жарияланымдардың үш ірі библиографиялық мәліметтері болып табылады. Ұлттық зерттеу университеттерінің профессор-оқытушылық құрамын жұмысқа қабылдау немесе оларды мансаптық жоғарылату кезінде қойылатын талаптардың күшейтілуі де зерттеу сапасына ықпал етеді. Қысқасы, барлығы да ғылым мен ұстаздықты ұштастырған тұлғалардың деңгейіне тікелей байланысты.

Халықаралық тәжірибелердің көрсеткеніндей, бүгінгі күні зерттеу қызметтерінің коммерциялық бағыт алуы жоғары оқу орындарының кәсіпкерлік қызметтерін жүзеге асырудың кең таралған тетігі болып табылады. Технологиялардың коммерцияландыру деп ғылыми-зерттеудің нәтижелерін пайдаланып табыс табуға бағытталған кез келген қызмет түрі айтылады. Бүгінде инновациялық кәсіпкерлік қызметті жоғары оқу орындарының уақыт ағымына ілесуі ғана емес, оны адам ресурстары – ғалымдар мен кәсіпкерлер деп түсінгеніміз абзал. Мысалы, Питтсбург университетінде зерттеулерді коммерцияландырудағы ғалымдар еңбегінің марапатталуын көтеруге арналған тұтастай бағдарлама жасалған. Дегенмен, қазақстандық жоғары оқу орындарын институттық автономия алуының болашағы тұрғысынан алғанда, олардың инновациялық кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру, эндаумент-қорлар, орталықтар құру мен дамыту арқылы тапқан табысты әртараптандыруға деген құлшынысы байқалады.

Университет пен бизнес арасында нәтижелі байланысты дамытуға күш салу, технология трансферінің дамуына, қосымша білім беруге, жоғары сұранысты түлектерді даярлауға ерекше назар аудару ұлттық зерттеу университеттерінің болашақтағы стратегиялық мақсаты болуы тиіс. Болашақта белсенді инновациялық маман-зерттеушілерді оқытып, теория мен практиканың өзара қарым-қатынасына орта қалыптастыру ұлттық зерттеу университеттерінің басқа жоғары оқу орындарынан басымдығын анықтайды. Ұлттық зерттеу университеттері ғылымның кадрлық әлеуетінің, оқу үдерісі мен ғылыми қызметтің, жоғары технологиялар мен кәсіби білім берудің дамуы мен қорғалуына деген жауапкершілікті өзіне алуға қабілетті болады. Бұл олардың қызметінің барлық негізгі параметрлеріне жоғары талаптар қоюды қажет етеді.

РУДНЫЙ.

● *Көзқарас*

Ақпар ақ, әрі нақ сөйлесе...

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Ұлт Жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» атты мақаласында «Сапалы жоспарлауды жүзеге асыру үшін мемлекеттік статистиканың анықтылығын қамтамасыз ету қажет. Сондықтан, сапалы статистикалық мәліметтер беруде респонденттер мен әкімшілік көздерінің жауапкершілігін арттыру маңызды. Осы жайлардың барлығы нормативтік-құқықтық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу барысында ескерілді» делінген.

Ұзақ жылдар бойы облыстық статистика саласына басшылық жасаған, оның қыры мен сырына қанық қызметкер ретінде біршама жайтты баяндағым келеді. Осы жылдар ішінде көптеген адамдармен қызметтес болыппыз. Дегенмен, бұл аралықта облыстың әлеуметтік-экономикалық даму көрсеткіштерін бұрмалап, кемшілігін жасырған фактілер болған емес. Оның есесіне «арық айтып, семіз шыққан» сәттер көбірек кездесті. Оған бір жағынан, заңды тұлғалар мен респонденттердің шынайы есептілік көрсеткіштері нәтижесінде, екінші жағынан, облыс басшыларының іскерлігінің арқасында қол жеткіздік.

Статистика қай кезде де құр мақтан үшін жасалмаған. Шынайы статистикалық көрсеткіштер арқылы мемлекеттің басым даму бағыттары айқындалады, жүргізіліп жатқан экономикалық бағыттарға дер кезінде өзгерістер енгізіліп тұрады. Сондықтан нақты статистикалық көрсеткіштерді жоғары мемлекеттік органға беру барысында «Тура биде туған жоқ» қағидасын ұстандық.

Бұл жылдар аралығында статистика саласы да өзіндік даму жолынан өтті. Заңды тұлғалар мен респонденттерге есептілікті жеңілдету мақсатында электронды есеп беру бойынша тек 2015 жылы 31,0 мыңнан астам құжат қабылданды. Яғни, бүгінде жұрт есептерін бұрынғыдай қолма-қол қағаз түрінде өткізбейді. Қайта жұмыс орындарында отырып электронды түрде тапсырады. Бұл бағыттағы игі бастамалар әлі жалғаса беретіні сөзсіз. Есептілік шынайы, сапалы, толық және уақтылы болуы үшін әкімшілік кодекске айыппұл мөлшерін бірнеше есе арттыру көзделуде. Бұл – статистикалық көрсеткіштерді берудегі жауапкершілікті арттыру үшін жасалған шаруа.

Елбасы жобасындағы мемлекеттік басқару органдарының жұмысына баға берудің жаңа жүйесі сыртқы тәуелсіз аудиттің міндеттілігі, жариялылығы жұртшылықпен кері байланыс, басшылардың дербес жауапкершілігі қағидаттарына негізделеді. Мемлекеттік аудит жүйесін жетілдіру шеңберінде Есеп комитеті мен қаржылық бақылау органдарын реформалау жоспарланып, әлемдік аудиторлық компаниялар моделі бойынша жұмыс істеуі тиіс. Оның сыртында квазимемлекеттік сектор субъектілерінің жыл сайынғы аудиті, әсіресе, бюджет қаржыларын пайдалану бөлігінде аутсорсингке беріледі.

Бұдан бөлек, мемлекеттің транспаренттілігі мен есептілігінің негізгі критерийлерінің бірі халықтың ақпараттарға қолжетімділігін кеңейту болып табылады. 2016 жылдан бастап азаматтар мен заңды тұлғалардың сауалдары бойынша, мемлекеттік құпиялар мен өзге де заңмен қорғалатын құпиялардан басқа, мемлекеттік органдардың барлық ақпараттарына қолжетімділік қамтамасыз етілетін болады.

Осы орайда статистикалық ақпараттарды уақтылы оқи білу, мәліметтерге түсіністік білдіру, оларды сауатты іске асыру ерекше жауапкершілікті керек етеді. Сол кезде ғана оның қайтарымы мол болады. Оларды неғұрлым тереңірек талдап, сараптап, таразыға тартқандай қорытынды жасауға үйрену керек. Өз нәтижесінде қандай кемшіліктердің барын, оларды қалай жоюға болатындығын немесе нендей шараларды жүзеге асыру жолдарын іздестіруге көмегін тигізеді. Есептілікті жасырып көрсетсе, соғұрлым оған берілетін көмектер азайып, жалпы істеліп жатқан нақты жұмыстар көрінбей көлеңкеде қалып қояды. Өз басым осы мәселеге дұрыс көзқарас жасауға шақырар едім. Кәсіпкерліктің түрлерін, оның көлемін, жұмысшылардың санын, өндірген өнім мөлшерін бүкпесіз көрсетсе, өте дұрыс болар еді. Ол өзіне де, халыққа да, жалпы Үкіметтің қолданысына, еліміздің экономикасының өркендеуіне қосылған үлес. Оның тиімділігі де, қайтарымы да аса зор деп білемін. «Кім ақпаратты білсе, сол әлемді билейді» деген қанатты сөз бекер айтылмаған.

Ел Президентінің тікелей қолдауымен мемлекет тарапынан көптеген жеңілдіктер берілуде, оның ішінде шағын бизнесті тексеруді қысқарту, ауыртпалықты мейлінше жеңілдету, есептіліктің санын кеміту, оны бір терезеден қабылдау және электронды форматта тапсыру сияқты көптеген істі жеңілдету, әрі кәсіпкерліктің қағаз бастылығын азайту сияқты түрлері бар. Ал бұл – ел экономикасын дамытуға жасалған нақты қадам. Оны өз қажетіне жаратып, еліміздің өсіп-өркендеуіне үлес қосу – әрбір азаматтың парызы.

Бақыт САПАР,
Статистика комитеті Ақпараттық еншілес орталығының Қызылорда облыстық филиалының директоры.

Қырағылықтары үшін – арнайы марапат

«Локомотив» – «Астана локомотив пайдалану депосы» АҚ-тың локомотив бригадасы филиалының машинистері Марат Сәттібаев пен Дәурен Рақымжанов теміржолдағы апаттың алдын алды, деп хабарлады «ҚТЖ» ҰК» АҚ-тың баспасөз қызметі.

«Локомотив бригадасы локомотивтен кейінгі бірінші вагонның ақауы бар екенін байқап қалды. Машинист дұрыс шешім қабылдап, дұрыс іс-қимыл танытты», – деп атап өтті оқиғаға орай Астана локомотив пайдалану депосының директоры Мақсұт Ибраев.

«Осы күні қатты жел соғып, қарлы боран ұйытқып тұрды. Бірақ біз бірінші вагонның шайқалақтап келе жатқанын көріп, жылдамдықты баяулаттық, ал Ирченко стансасына келген кезде вагонды ағытып тастадық», – дейді машинист Марат Сәттібаев.

«Біз вагонның жолдан шығып кетуіне жол бермеуге тырыстық, өйткені, оның артынан құрамдағы басқа 73 вагон да шығып кетуі мүмкін еді. Сөйтіп, байланыс желісі мен теміржол рельсі зардап шегетіні түсінікті болатын. Осының салдарынан аталған учаскеде жүк және жолаушылар қозғалысы тоқтап қалатын еді», – дейді машинист.

Оқыс жағдайда көрсеткен қырағылы үшін машинистер М.Сәттібаев пен оның көмекшісі Д.Рақымжанов Астана локомотив депосы басшылығының атынан алғыс хат пен ақшалай сыйлық алды.

«ҚазТрансОйл» акционерлік қоғамының акционерлері үшін 2016 жылғы 14 қаңтарда өткен «ҚазТрансОйл» АҚ Акционерлері кезектен тыс жалпы жиналысында сырттай дауыс беру қорытындылары туралы ақпараттық хабарлама

«ҚазТрансОйл» АҚ (бұдан әрі – Қоғам) «Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 51-бабының 6-тармағына және Қоғам Жарғысы 9-бабы 52-тармағының 3) тармақшасына сәйкес 2016 жылғы 14 қаңтарда өткен Акционерлердің кезектен тыс жалпы жиналысында сырттай дауыс беру қорытындылары туралы хабарлайды:

1. «ҚазТрансОйл» АҚ Акционерлерінің кезектен тыс жалпы жиналысының күн тәртібін бекіту туралы мәселе бойынша.

Акционерлер дауысының жалпы саны – 346 337 797. «Жақтап» берілгені – 346 337 797 дауыс.

Шешім дауыс беруге қатысқан Қоғамның дауыс беруші акциялары жалпы санының жай көпшілік дауысымен қабылданды.

2. Акционерлердің кезектен тыс жалпы жиналысы күн тәртібінің мәселесі бойынша: 2016 – 2018 жылдарға «ҚазТрансОйл» АҚ-қа аудит жасайтын аудитор ұйымды, қаржы есептілігіне аудит жасаған аудитор ұйымның қызметтері үшін төленетін ақы мөлшерін белгілеу және оның қызметтерін бір көзден алу тәсілімен сатып алу туралы.

Акционерлер дауысының жалпы саны – 346 337 797.

«Жақтап» берілгені – 346 337 797 дауыс.

Шешім дауыс беруге қатысқан Қоғамның дауыс беруші акциялары жалпы санының жай көпшілік дауысымен қабылданды.

«Ақтөбе мұнай жабдығы зауыты» АҚ төмендегідей күн тәртібімен акционерлердің кезектен тыс жалпы жиналысын шақыру туралы хабарлайды:

1) Тәуелсіз директормен 04.05.2014 ж. № – жоқ шарттың мерзімін ұзарту туралы;

2) Қоғамның Директорлар кеңесінің тәуелсіз мүшесі (тәуелсіз директор) ретінде А.Ван Де Путтенің сыйақысын өзгерту туралы.

Жиналыс 22.02.2016 ж. жергілікті уақытпен сағат 10-да атқарушы орган орналасқан мына мекенжайда өтеді: Ақтөбе к., 312-атқыштар дивизиясы даңғылы, 42 «ж». Жиналыстың қатысушыларын тіркеуді бастау уақыты: сағат 09.00. Кворум болмаған жағдайда жиналыс сол уақытқа 23.02.2016 ж. ауыстырылады.

Қоғамның Директорлар кеңесімен шақырылып отыр. Акционерлердің тізімін құру күні: 25.01.2016 ж. Қоғамның акционерлерін күн тәртібінің сұрақтары бойынша материалдармен таныстыру тәртібі: атқарушы органның орналасқан жері бойынша.

АО «Актюбинский завод нефтяного оборудования» объявляет о созыве внеочередного общего собрания акционеров с повесткой дня:

1) О продлении срока договора с независимым директором №б/н от 04.05.2014 года.

2) Об изменении вознаграждения А.Ван Де Путте, как независимого члена Совета директоров (независимого директора) Общества.

Собрание состоится 22.02.16 г. в 10 час. местного времени по месту нахождения исполнительного органа: г.Актобе, пр.312-стрелковой дивизии, 42 ж. Время начала регистрации участников собрания: 09.00 час. При отсутствии кворума собрание переносится на тоже время 23.02.16 г.

Созывается Советом директоров общества. Дата составления списка акционеров: 25.01.16 г. Порядок ознакомления акционеров общества с материалами по вопросам повестки дня: по месту нахождения исполнительного органа.

«Астана-құс» асыл тұқымды шаруашылығы» акционерлік қоғамы кредиторларына ескертпе, 2016 жылғы 15 қаңтарда акционерлердің жалпы жиналысында «Астана-құс» асыл тұқымды шаруашылығы» акционерлік қоғамын қайта ұйымдастыру жолымен жауапкершілігі шектеулі серіктестікке өту туралы шешім қабылдады.

Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ұжымы республикалық психиатриялық аурухананың бас дәрігері

Әдихан Кеңесұлы АЙДОСТЫҢ

мезгілсіз қайтыс болуына байланысты марқұмның отбасы мен туған-туыстарына қайғыларына ортақтасып көңіл айтады.

ҚазМУ-дың журналистика факультетін 1974 жылы бітірген курстастары Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Журналистика мәселелерін зерттеу институтының директоры, филология ғылымдарының докторы, профессор Намазалы Омашевқа қарындасы

Алтынай ОМАШҚЫЗЫНЫҢ

қайтыс болуына байланысты қайғысына ортақтасып көңіл айтады.

ӘЛЕМ-ЖӘЛЕМ ӘЛЕМ

Ағылшын отбасы 19-шы баласын күтіп отыр

Британияның Моркам қаласында тұратын ерлі-зайыпты Сью және Ноэль Рэдфордтар биылғы жылы өмірге 19-шы балаларын әкелгелі тұр.

Тұңғыш перзентін 14 жасында көтеріп қойған 40 жастағы әйел қазір жүктілігінің үш айдан асқанын мәлімдеді. Ал наубайшы болып жұмыс істейтін 45-тегі отағасы осы кезге дейін ешбір несие алып көрмегенін, балаларын өзі асырап келе жатқанын мақтанышпен айтты.

Бақаның тілін бақа білер

Ғалымдар былтыр елдің Сан-Паулу штатындағы орманнан табылған бұл құрбақалардың бір-бірлерімен сөйлесетін өзара түсінікті тілі бар екенін анықтады.

Олардың әрбір құрқылдауы мен дыбыс шығаруы сөздік қорын құрайды. Бұған қоса, жәндіктер аяқтары мен алақандарын қозғалысқа түсіру арқылы да белгілі бір ұғымдар ишарасын білдіреді екен.

Африкалық қарт әйел 5 немересінің өлігін мұздатқыштан алды

Оңтүстік Африка Республикасының Какамас қаласында тұратын қарт әйел 5 бірдей немересінің өлігін көшеде бұзылып тұрған мұздатқыш камерасынан тапты.

Полицияның мәліметі бойынша, бір үйдің жастары үштен жетіге дейінгі аралықтағы балалары аулада ойнап жүріп, сонда бұзылып тұрған мұздатқыштың камерасына кіреді. Олар ойнап жатқанда есік жабылып, ашылмай қалады. Осыдан кейін балалардың бірде-біріне сыртқа тірі шығуды жазбапты.

«Барселонаның» ойыншысы салық төлемегені үшін түрмеге түсті

Испаниядағы Каталония соты «Барселона» командасының жартылай қорғаушысы Хавьер Маскераноға қатысты үкім шығарды.

Соттың шешімімен белгілі футболшы салығын төлемегені үшін бір жылға түрмеге отырып, 815 мың еуро көлемінде айыппұл төлейтін болды. Бірақ Испания заңнамасы бойынша, екі жылдан төмен жаза алған және бұрын сотты болмаған тұлға бұл жазаны шартты түрде де өтей алады.

Қытайда пациенттің ішінен 6 метрлік құрт шықты

Қытайдың Шиянь қаласындағы клиникалардың бірінде дәрігерлер пациенттің ішінен ұзындығы 6 метрге жететін құртты шығарды.

Мұның алдында 38 жастағы науқас күн санап салмағының кеміп бара жатқанын, әлсін-әлсін құсқысы келе беретінін байқаған. Айтуынша, екі жыл бойы іші бүріп ауырған, қан аздықтан зардап шеккен. Ал медикаментоздық терапия гәптің неде екенін бірден анықтап берген.

Сауд Арабиясында шахмат ойнау да күнәға жатқызылды

Саудияның жоғарғы муфтиі шахмат ойынын ислам шариғатына сәйкес келмейді деп шешті.

Абдуль-Азиз ибн Абдуллах Аль аш-Шейх мұны жаңа қағидат-фетвтерді таратуға арналған телешоу барысында мәлімдеді. Мәртебелі дінбасы бұған айғақ ретінде ақша тігіп ойнайтын болғандықтан, шахматтың да «құмар ойындарға» жататынын келтірді.

Египет шетелдіктерге қыз сатуды заңдастырып берді

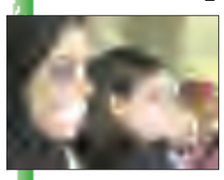

Мысырда жақында қабылданған неке туралы заң шетелдіктердің жергілікті қыздарға уақытша үйленулеріне жол ашып қойды.

Заңға сәйкес, енді перғауындар еліне келген меймандар өзінен 25 жас және одан да көп кіші қыздар үшін банкке 50 мың египет фунты (6383 доллар) көлемінде ақы төлейді де, оларды «туристік» немесе «маусымдық» сипатта әйел етіп ала береді.

Ақпарат агенттіктерінің материалдары негізінде дайындалды.

● *Өнер*

«Қазақ елі» мультфильмі

шет мемлекеттердің экранына шығады

Францияда өткен соңғы Канн фестивалінде «Қазақ елі» анимациялық фильмінің трейлері көрсетілген болатын. Жарнамалық роликті алып барған TAMED REALITY дистрибютерлік компаниясының айтуынша, аталмыш мультфильмге Америка, Германия, Ресей және Біріккен Араб Әмірліктері қызығушылық білдірген. Наурыз айында қазақ мультфильмі аталған елдердің кинотеатрларына шығады деп күтілуде.

Айнаш ЕСАЛИ,
«Егемен Қазақстан».

«Қазақ елі» атты толықметрлі анимациялық фильмі – Мәдениет және спорт министрлігінің тапсырысы бойынша жасалынған. Сол сияқты «Момын мен қарақшылар», «Толағай», «Маймақ қаз», «Мұңлық – Зарлық», «Сапа олимпиадасы», «Қанатты барыс туралы аңыз», «Қазақстан» ұлттық телеарнасының «Ең үздік жоба» номинациясын жеңіп алған «Томпақ телехикаясы» сериалы да кішкентай көрермендер көңілінен шықты.

Ғаламтор желісіндегі тәуелсіз сарапшылардың қорытынды рейтингіндегі ең көп көрілетін мультфильмдердің алғашқы бестігін де «Сақ» киностудиясының өнімдері құрайды.

«Қазақ елі» мультфильмі Керей мен Жәнібектің бала кездерінен бастап есейіп, ержетіп, ел басқарып, Қазақ хандығын құрғанға дейінгі аралықты қамтиды.

Фильм желісінде Жәнібек пен Керейдің ұстазы болған Қарт батырдың оларға садақ ату, қылыштасу, атпен шабу, сол секілді жауынгерлік өнердің түрлі тәсілдерін үйретуі кеңінен көрсетіледі. Кейін ел басқаруда білімнің де маңызы зор екенін ұстазынан ұғынған Керей мен Жәнібектің Отырар қаласына аттануы, Отырар кітапханасын аралап, ғұлама ұстаздардан түрлі дәрістер алып, елге оралғанда түрлі ерліктерімен көзге түсе бастауы да қамтылған.

Олардың тай үйретеміз деп жүріп, қалай қарақшыларға тап болғандары, Қарт батырдың көмегімен қарақшыларды жеңіп шығуы балаларға бір жағынан абай болуды меңзесе, екінші жағынан езу тартар болары сөзсіз. Осы эпизодқа арнайы жазылған «Қарақшылар» әнін Нұрлан Абдуллин, Сәкен Майғазиев («Мұз-Арт» тобы) сынды кәсіби әншілер орындаса, Берік Тұрсынбековтей («Шымкент-шоу» театры) Ғ.Мүсірепов атындағы жастар театры актерлері дубляж жасауға атсалысқан.

АЛМАТЫ.

● *Өмірде не болмайды*

Жетпіс жылдан кейінгі жүздесу

Соғыс кезіндегі ғашықтар осынша жылдан соң кездесуге асығады

Американың Вирджиния штатында тұратын Екінші дүниежүзілік соғыстың ардагері Норвуд Томас «Валентина күнін» бұдан 72 жылға жуық уақыт бұрын ажырасып қалған ғашығы Джойс Морриспен Австралия жерінде қарсы алғалы отыр. Бұрынғы майдангердің бұл кездесуіне керекті қаржыны 2015 жылғы қарашадан бастап Краудфандинг сервис орталығы жинап, қолына 7 мың доллар тапсырады. Енді осы ақшаға Томас ақпан айында Австралияға сапар шекпекші. Ал Air New Zealand авиакомпаниясы оны «жасыл континентке» тегін алып-барып қайтпақшы.

Осы кездесуге негіз болған оқиға былтырғы 12 қараша күні өтіпті. Бұған соғыстан кейін Австралияға келіп, тұрақтап қалған Морристің бұдан бірнеше жыл бұрын парашютпен секірген қарияның қазір интернетті де еркін меңгеріп алғаны туралы жаңалықты көруі себеп болыпты. Экранға қарап отырған кейуана ондағы кейіпкердің өзінің баяғы жігіті екеніне еш күмән келтірмейді. Сосын оны ескі суреттермен салыстырып шыққан ол ұлына осы адамды тауып беруді тапсырады. Сөйтіп, бірнеше күннен кейін 93-тегі Томас пен 88-дегі Моррис соғыстан кейін бірінші рет Skype арқылы сөйлесіп, бір-бірлерінің түрлерін көрген.

21-дегі Норвуд Томас пен 17-дегі Джойс Моррис 1944 жылдың көктемінде Лондонда танысады. Олар мұнда бірнеше айды бірге өткізеді. Алайда, кейін әскери басшылық Норвудты Францияға жібереді. Ол соғыс біткесін, сол жақтан Құрама Штаттарға оралады. Жастар содан кейін де біраз уақыт хат-хабар алысып тұрады. Соңында Норвуд Джойсқа Америкаға келіп, өзіне тұрмысқа шығуды ұсынады. Бірақ қыз медбике оқуын оқи бастағанын айтып, бұдан бас тартады.

«Сол кезде мен өзімнің оны одан гөрі қаттырақ сүйетінімді түсіндім», – дейді қазір ардагер. Осыдан кейін бұл жұп бір-бірлерімен хабарласуды доғарады. Ал 1996 жылы Англияда Джойс есімді медбикенің ұшақ апатында қаза тапқанын естігенде, Норвуд оның өзінің жігіт күніндегі сүйіктісі екеніне еш күмән келтіре алмайды.

Дамир ҚОЖАМҚҰЛ.

● *Бір ауыз сөз*

Уақыт көшіне ілеспеуі қалай?

Батырлардың батыры Бауыржан Момышұлы – Баукең айтпақшы, «сүйек-еттен жаралған адам» болғасын бас ауырып, балтыр сыздамай тұрмайды-ақ. Жақында осындай пәнәйі себеппен Астананың №8 емханасына бара қалдық. Жамағатымыз дәрігерлер науқастарды қабылдайтын кабинеттер алдындағы ұбақ-шұбақ кезекке мұрнын тыға алмай, мазаланып әуре-сарсаңға түсіп жатқанда біз бұл көрініс ұзақ қарап тұруға жүрегіміз шыдамайтынын, сабырдәтіміз жетпейтінін аңғарып шеттей бергенбіз. Содан бос тұрғанша деп қабырғаға ілінген көрнекіліктерге көз жүгірткеніміз сол еді, бұл арада да көңіліміз су сепкендей басылып қалды.

«Неге» дейсіз ғой? Өте орынды сұрақ. Айтайық. Сырттай қарағанда әдемі көрінетін стендке түрлі плакат, жарнама, емделушілерге арналған ақыл-кеңестер ілініпті. Ең басына Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың бір ауыз сөзі келтіріліпті. Қазақ және орыс тілдерінде. Қош делік. Стенд тақырыбына: «Салауатты өмір салтын қалыптастыру» деп жазылыпты. «Салауатты» деген сөздің қате жазылғаны өз алдына. Ол «Саламатты» болуы керек еді ғой. «Здоровый образ жизни» дегеніміз қазақ тілінде «Саламатты өмір салты» деп алынып келе жатқалы қашан. Одан қала берді, сонда 8-ші емханадағы абзал жандар «Саламатты Қазақстан» бағдарламасынан да бейхабар болғаны ма?

Одан әрі Елбасы сөзінен келтірілген сөйлемде тағы әріп қатесі жүр. Оны ежіктеп жатпай-ақ қоялық. Тек бұл сілтеменің соңында «Қазақстан-2030» деп көрсетілуіне қайран қалдық. Ойпырым-ай, бүкіл Қазақ елі, міне, төртінші жылға қадам басты, «Қазақстан-2050» бағдарламасымен жұмыс істеп, қиянға құлаш сермеп жатқанда, 8-ші емхананың жарандары бұған селт етпей, шабан аттай шегіншектеуі қалай өзі?.. деген қынжылысты ой кештік. Олар неге уақытпен бірге қадам баспайды, жаңалықты неге жатсынады? Осы селқостық, самарқаулық халыққа дәрігерлік қызмет көрсету сапасының төмендеуіне де әсер етіп жатқан жоқ па екен? Өйткені, енжарлықтың қай түрі болсын етектен тартары анық қой.

Назар ҚАСЫМ.

● *Солай ма?*

Үстелдің өлшемі

адам тәбетіне тікелей әсер етеді

Қазіргі таңда әлемді алаңдатып отырған өзекті мәселелердің бірі артық салмақ екені белгілі. Оның әртүрлі себебі бар. Соның ішінде ең бастысы – дұрыс тамақтанбау. Осыған байланысты зерттеу жұмыстарын жүргізіп жатқан американдық ғалымдар тамақ ішетін үстелдің де адам тәбетіне әсері барын анықтады.

Бұл жаңалықты Калифорния штатына қарасты Луис-Облиспо қаласындағы политехникалық университеттің ғалымы Бреннан Дэвис пен оның әріптестері ашты. Олар аталған зерттеу жұмыстары барысында 200 ерікті студенттің тәбетіне сынақ жүргізген. Атап айтқанда, бір пиццаны екіге бөліп, бір бөлігін – шағын, ал екіншісін үлкен үстелге қойған. Нәтижесінде шағын үстелге отырғандарға қарағанда, үлкен дастарқанға жайғасқан студенттер тамақты айтарлықтай аз жеген.

Психологтар мен диетологтар бұл жағдайды адам санасының қабылдауымен түсіндіріп отыр. «Себебі, үлкен үстелдегі тамақтың да мөлшері адамға көп болып көрінеді. Сондықтан, адам аз жесе де, санасы оны көп деп қабылдап, қанағаттанады. Бұл – тәжірибе қомағай жандар үшін қолайлы тәсіл», – дейді Б.Дэвис.

Бүгінде артық салмақтан ақша беріп, арылып жүргендер бар. Оның қасында мамандар бұл әдістің өте қарапайым әрі қолжетімді екенін айтып отыр.

Ернар МҰХАМБЕТ.

Фотоэтюд

● *Масқара!*

Диктанттан қате жіберген бала

полицияға жауап берді

Бүгінде исламға жағылған күйенің салдарынан жазықсыз жандар да жапа шегіп жатқаны жасырын емес. Тіпті, қазір мұсылманның артық түшкіргенінен секем алатындар бар. Таяуда сондай жаға ұстатар жағдай Ұлыбританияның Ланкашир графтығында болды.

Атап айтқанда, мұсылман отбасынан шыққан 10 жасар мектеп оқушысы диктантта «ланкестер үйінде тұрамын» деп қате жазып жіберген. Ол мұғалім «қарапайым құрылыстағы» (terraced house) үйде өмір сүру туралы мәтінді оқыған кезде салғырттық танытқан. Дегенмен, оқушының «ланкестікті» жазбаша түрде еске салуының өзі ескерусіз қалмады.

BBC-дің хабарлауынша, ертесіне-ақ баланың үйіне полиция қызметкерлері келген. Әлеуметтік қызмет өкілдерімен бірге келген олар 10 жасар оқушыдан түсініктеме алмақ болған. Оқиғаның мән-жайы анықталғаннан кейін тәртіп сақшылары бұл күлкілі «іске» қатысты ешқандай іс-әрекет қолданбастан кетіп қалады. Алайда, аяқ астынан күдікке ілінген ұл баланың туғантуыстары бұл оқиғадан күлкілі ештеңе таппаған. Осылайша, олар мектеп пен құқық қорғау органдарынан өздерінен кешірім сұрауларын талап етуде. Оқушының отбасы баланың қазір «жазудан қорқып қалғанын» айтып отыр.

Өз кезегінде мектеп басшылығы мұғалімнің оқу орындарында жастардың радикалдануының алдын алу туралы заңға сәйкес әрекет еткенін назарға алды. Өткен жылдың шілде айынан бастап оқытушылар жеткіншектердің күдік тудырған кез келген белсенділігі туралы полицияға хабарлауға міндетті. Ал құқық қорғаушылар нақты әр оқиға бойынша тиісті қылмыстық шешім қабылдайды.

«Егемен-ақпарат».

● *Апыр-ай, ә!*

«Мөлдір» есімді бойжеткен

Сеулге бөтен төлқұжатпен бармақшы болған қыз ұсталды

Алматы халықаралық әуежайынан «Алматы-Сеул» бағытымен ұшқалы тұрған КС-909 әуе рейсі жолаушыларының құжаттарын тексеру кезінде «Алматы» шекаралық бақылау отрядының шекарашыларына 28 жастағы әйел адамның шетелдік төлқұжаты күдікті болып көрінді. Төлқұжаттағы фотосуреті өмірдегі түріне ұқсағанымен, жолаушы қыз тым жас көрінеді, екіншіден, әлденеден қуыстанғандай болды.

Құжатында көрсетілгендей, «Мөлдір» есімді аруды жеке тексеру бөлмесіне шақырған шекарашылардың күдіктері бірден расталды. Мөлдірдің шетелдік төлқұжатымен Оңтүстік Кореяға сапар шегіп бара жатқан одан сегіз жас кіші сіңлісі Салтанат болып шықты. Енді оның бұл әрекеті ҚР Қылмыстық кодексінің 392-бабының 1-тармағымен қылмыстық іс-әрекет ретінде қаралмақ, деп хабарлады ҰҚК ШҚ баспасөз қызметі.

Меншік иесі:
"Егемен Қазақстан" республикалық газеті" акционерлік қоғамы

Президент Сауытбек АБДРАХМАНОВ

Вице-президент – бас редактор Жанболат АУПБАЕВ

Вице-президент Еркін ҚЫДЫР

● **МЕКЕНЖАЙЫМЫЗ: 010008 АСТАНА, "Егемен Қазақстан" газеті көшесі, 5/13. 050010 АЛМАТЫ, Абылай хан даңғылы, 58 А.**

АНЫҚТАМА ҮШІН: Астанада: АТС 37-65-27, Алматыда: 273-07-87.
БАЙЛАНЫС: Астанада: факс (7172) – 37-19-87
Электронды пошта: egemenkz@mail.ru. Интернет-редакция: ekazakhstan@mail.ru
Алматыда: факс (727) – 273-07-87, электронды пошта – egemalm@mail.ru

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:
Астана – 8 (717-2) 37-54-21;
Ақтау – 8 (701) 593-64-78;
Ақтөбе – 8 (713-2) 56-01-75;
Талдықорған – 8 (728-2) 27-05-70;
Атырау – 8 (712-2) 31-74-13;
Көкшетау – 8 (716-2) 25-76-91;
Қарағанды – 8 (721-2) 43-69-31;
Қостанай – 8 (714-2) 39-12-15;
Қызылорда – 8 (701) 772-70-74;
Орал – 8 (775) 336-47-57;
Өскемен – 8 (778) 454-86-11;
Павлодар – 8 (718-2) 54-31-56;
Тараз – 8 (726-2) 43-37-33;
Шымкент – 8 (701) 362-63-76;
Петропавл – 8 (715-2) 50-72-50.

ЖАРНАМА-АҚПАРАТ БӨЛІМІ: Астанада – 8 (717 2) 37-60-49, факс – 37-64-48, egemen_adv@mail.ru
Алматыда – 8 (727) 273-74-39, факс – 273-07-26, gulnurekkz@mail.ru

Ⓐ Материалдың жариялану ақысы төленген. Жарнама, хабарландырудың мазмұны мен мәтініне тапсырыс беруші жауапты.

Газет мына қалалардағы:
010000, Астана қ., Сілеті к-сі, 30, «ERNUR» Медиа холдингі» ЖШС,
050000, Алматы қ., Гагарин к-сі, 93 А, «Дәуір» РПБК ЖШС,
100008, Қарағанды қ., Сәтбаев к-сі, 15, «Арко» ЖШС,
110007, Қостанай қ., Мәуленов к-сі, 16, «Қостанай полиграфия» ЖШС,
120014, Қызылорда қ., Байтұрсынов к-сі, 49, «Энергопромсервис» ПФ» ЖШС,
130000, Ақтау қ., 22-м/а, «Caspiy Print» ЖШС,
030010, Ақтөбе қ., Рысқұлов к-сі, 190, «А-Полиграфия» ЖШС,
060005, Атырау қ., Ж.Молдағалиев к-сі, 29 А, «Атырау-Ақпарат» ЖШС,
160000, Шымкент қ., Т.Әлімқұлов к-сі, 22, «Ernur print» ЖШС,
140000, Павлодар қ., Ленин к-сі, 143, «Дом печати» ЖШС,
080000, Тараз қ., Төле би д-лы, 22, «ЖБО «Сөнім» ЖШС,
090000, Орал қ., Достық-Дружба даң., 215 А, «WESTA» ЖШС,
040000, Талдықорған қ., Алматы қаласы, Мұқанов к-сі, 223 В, «Алматы-Болашақ» АҚ,
070002, Өскемен қ., Абай д-лы, 20, «Печатное издательство-агентство Рекламный Дайджест» ЖШС баспаханаларында басылып шықты.

Газетті есепке қою туралы №01-Г куәлікті 2007 жылғы 5 қаңтарда Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі берген. «Егемен Қазақстан» республикалық газеті» АҚ ҚР СТ ИСО 9001-2009 Сапа менеджменті жүйесі. Талаптар» талаптарына сәйкес сертификатталған.

Таралымы 210 932 дана.

Нөмірдің кезекші редакторы Еламан ҚОҢЫР.

Индекс 65392. Аптасына 5 рет шығады. «Егемен Қазақстан» республикалық газеті» АҚ компьютер орталығында теріліп, беттелді. Көлемі 5 баспа табақ. Нөмірдегі суреттердің сапасына редакция жауап береді. «Егемен Қазақстанда» жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды. Тапсырыс 8921

Газет Астана қ., Сілеті к-сі, 30, «ERNUR» Медиа холдингі» ЖШС-те басылды, тел. 99-77-77. Тапсырыс №14 ек